

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Šuštar

Marija mati – vernik otrok?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Šuštar

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Smrke

Marija mati – vernik otrok?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Zahvaljujem se mentorju izr. prof. dr. Marjanu Smrketu
za vso prijaznost, pomoč, predloge, misli
ter zaposlenim v Arhivu družboslovnih podatkov za napotke.

Za vso podporo se zahvaljujem tudi moji družini
ter vsem dragocenim posameznikom, ki hodijo ob meni in verjamejo vame.

Marija mati – vernik otrok?

Diplomsko delo preučuje Marijin kult, ki je v Sloveniji in svetu zelo razširjen in povezan s številnimi običaji. Ena izmed najbolj prepoznavnih in s strani Rimskokatoliške cerkve poudarjenih lastnosti Marije je njena brezmadežnost oziroma popolna neseksualnost. Rimskokatoliška cerkev kljub močnim zgodovinskim in svetopisemskim ugovorom njeno večno devištvo močno brani. V prvem, teoretičnem, delu diplomskega dela utemeljujem, da lahko Marija pomembnim delom posameznikove osebnosti (potlačenim seksualnim gonom) služi le kot povsem neseksualna in deviška mati. Prikažem tudi, da je Marijin kult priljubljen, ker vernika postavlja v vlogo otroka, Marijo pa predstavlja kot popolno mati.

Empirični del diplomskega dela raziskuje povezanost med določenimi socialno-demografskimi dejavniki (spol, starost, izobrazba, tip krajevne skupnosti, regija) in verovanjem v Marijo. Podatki so vzeti iz raziskav Slovensko javno mnenje 1999/3 in Slovensko javno mnenje 2008/1. Rezultati prikažejo, da je med verujočimi v Marijo več žensk kot moških, več starejših kot mlajših, več nižje kot višje izobraženih in več prebivalcev vasi kot mest.

Ključne besede: Marija, Rimskokatoliška cerkev, psihoanaliza, simbiotična zveza, socialno-demografski dejavniki.

Mother Mary – believer a child?

This work studies The Cult of Mary, which, well known across the world, is connected to many traditions. Mary's most recognizable features are her virginity and complete asexuality, which are strongly emphasized by the Roman Catholic Church. In my first theoretical part of the thesis I substantiate the significance of Mother Mary's asexuality and virginity for the important parts of one's personality (oppressed sexual desires). I also show that The Cult of Mary is popular, because it puts a believer in a role of a child and presents Mary as the ideal mother.

The empirical part of the thesis researches connections between certain socio-demographic factors (sex, age, education, type of local community, region) and believers in Mary. The data is extracted from Slovenian Public Opinion Survey of 1999/3 and Slovenian Public Opinion Survey of 2008/1. The results show that there are more women than man, more older than younger, more lower than higher educated people and more villagers than townsmen among those who believe in Mary.

Key words: Mary, the Roman Catholic Church. Psychoanalysis, symbiotic union, socio-demographic factors.

KAZALO

1	Uvod	7
2	Pomen, cilji in izhodišča diplomskega dela	8
2.1	Cilji in pomen diplomskega dela	8
2.2	Raziskovalna vodila oziroma vprašanja	9
2.3	Metodološka izhodišča	9
3	Marijin kult	10
3.1	Marija v Rimskokatoliški cerkvi (na Slovenskem)	10
3.2	Kritike katoliškega predstavljanja Marije	12
3.2.1	Zgodovinski ugovor	12
3.2.2	Svetopisemski ugovor	14
4	Komu ali čemu služi devica Marija?	15
4.1	Verovanje in psihoanaliza	15
4.2	Psihoanaliza o očetovsko odsotnih družinah	17
4.3	Psihoanaliza in Marijin kult	19
4.4	Marijina prikazovanja kot način izpolnitve želje	21
5	Mati Marija	24
6	Domovanje Marije v Sloveniji: Socialno-demografski dejavniki in verovanje v Marijo	28
6.1	Delež ljudi, ki verujejo v Marijo	30
6.2	Verovanje v Marijo glede na spol	31
6.3	Verovanje v Marijo glede na starost	33
6.4	Verovanje v Marijo glede na zadnjo dokončano šolo	34
6.5	Verovanje v Marijo glede na tip krajevne skupnosti	36
6.6	Verovanje v Marijo glede na regijo	37
6.7	Verovanje v Marijo in socialno-demografski dejavniki: sklepi	38
7	Sklep, kritično ovrednotenje in predlogi za nadaljnje raziskovalno delo	40
8	Literatura	42
	PRILOGA A: Prikaz analiz podatkov v SPSS	45
	Priloga A.1: Delež ljudi, ki verujejo v Marijo	45

Priloga A.2: Verovanje v Marijo glede na spol.....	46
Priloga A.3: Verovanje v Marijo glede na starost	48
Priloga A.4: Verovanje v Marijo glede na zadnjo dokončano šolo.....	51
Priloga A.5: Verovanje v Marijo glede na tip krajevne skupnosti	53
Priloga A.6: Verovanje v Marijo glede na regijo	56
Priloga A.7: Pripadnost kateri izmed veroizpovedi glede na spol.....	57

1 UVOD

Stuart Mill je odločno zagovarjal svobodo mišljenja in izražanja, videl ju je kot osnovna pogoja za dobrobit človeštva. Zagovarjal je prepričanje, da mišljenja in izražanja mnenj nikoli ne smemo zatirati, saj lahko s tem preprečimo spoznanje resnice oz. resnic.

Zapisal je, da v kolikor ljudje iz različnih razlogov ne dovolimo svobodnega izrekanja mišljenj, lahko utišamo mnenje, ki je morda resnično, ali pa utišamo sicer napačno mnenje, ki vseeno v sebi nosi del resnice. Tretji razlog, ki govori v prid svobodi izražanja mišljenja, pa poudarja dejstvo, da četudi neko prevladujoče mnenje v celoti odseva resničnost, ga ljudje brez nenehnega spraševanja in problematiziranja ne bomo zares doumeli, razumeli ga bomo le stereotipno. Mnenje, o katerem ne argumentiramo, izgubi vso svojo moč, četudi je morda resnično, postane dogma, »gola formalna zaobljuba, ki le ovira in preprečuje, da bi iz razuma ali osebne izkušnje pognalo kakšno stvarno in iskreno prepričanje«. (Mill 1988, 71–82)

V prvem letniku študija smo brali Millovo O svobodi. Name, ki sem se ves čas čutila razpeto med katoliško vero (v katero sem bila vzgojena) in med bolj liberalnimi prepričanji; med željo po verovanju, obdobji močnega prepričanja v Boga na eni strani in med obdobji bolj racionalne, znanstvene misli in ateizma, je knjiga pustila močan vtis. V mladostniškem iskanju odgovorov sem begala med željo po absolutnih resnicah, ki dajejo varnost, in med željo po raziskovanju ter odprtosti uma in duha. Mill me je nagovoril, da je treba vedno svobodno misliti in svoje mnenje svobodno izražati. Le tako omogočimo, da se resnično mnenje izrazi, četudi si določena stališča včasih ostro nasprotujejo. Njegova odprtost me je spodbudila k svobodnemu mišljenju, ki ni obremenjeno s privrženostjo eni ali drugi strani, temveč stremi k (osebnim) resnicam. Spodbudil me je k temu, da nisem kot večina vernikov (ali kot večina ateistov), ki sledi naukom, ki so »notranje prikladni za to, da naredijo na duha kar najgloblji vtis, v njem pa ostanejo kot mrtva prepričanja, ne da bi se kdaj udejanjili v domišljiji, čustvih ali razumu«. (prav tam, 71)

V duhu svobodnega mišljenja in izražanja bo napisano tudi moje diplomsko delo. Ne bom si vzela pravice izrekanja obče resnice, vzela pa si bom pravico svobodnega

mišljenja in izražanja. V diplomskem delu bom predmet preučevanja, Marijin kult in Marijina prikazovanja, preučevala na znanstveni, sociološki, način in pri tem skušala slediti t. i. »hermenevtiki dvoma, suma«, ki v načelu »sumi, da za versko trditvijo, ki meri na preseganje naravnega reda, stoji nekaj drugega«. (Ricoeur v Smrke 2000, 22) Verjamem, da lahko z le z dvomom pridemo do novih spoznanj ali pa zares sprejmemo že obstoječa spoznanja.

V času religijske pluralnosti in diverzifikacije se mi zdi zelo pomembno razumeti svoja prepričanja in prepričanja drugih ter iskati nova znanja, ki jih moramo sociološko oz. kulturološko razumeti in razložiti, pri tem pa ne soditi.

2 POMEN, CILJI IN IZHODIŠČA DIPLOMSKEGA DELA

2.1 Cilji in pomen diplomskega dela

V diplomskem delu bom preučevala Marijin kult, ki je v Sloveniji in svetu zelo razširjen in povezan s številnimi prazniki in navadami. Osredotočila se bom na eno najbolj prepoznavnih in poudarjenih značilnosti Marije v Rimskokatoliški cerkvi (v nadaljevanju RKC), to je njena čistost oz. deviškost. Mariji je v teološkem nauku katoliške Cerkve, v reprezentacijah in diskurzu odvzeta prav vsa seksualnost. Marija je po nauku RKC deviška mati, brezmadežno je zanosila, rodila brez pretrganja himena, celo življenje je ostala devica in bila brez kakršnegakoli drugega greha.

Katoliška Cerkev močno poudarja in zagovarja Marijino brezmadežno spočetje in njeno popolnoma neseksualno podobo, pri tem pa ne omenja, da je Marija le ena izmed različic matere device, ki spočne boga-človeka (take so bile npr. tudi antične deviške boginje Semela, Izida, Artemid idr. ter Budova mati Maja) in je Marija v tem smislu kontinuiteta s poganstvom. (Ranke-Heinemann 2000)

V krščanstvu tudi ni le katolicizem tisti, ki goji tak pogled na Marijo, a vendar se zdi, da je RKC na dvome o Marijinem devištvu še posebej občutljiva, zato velja njene povsem ne-seksualne reprezentacije dodatno raziskati.

V diplomski nalogi se bom vprašala, zakaj RKC tako močno poudarja in slavi Marijino čistost. Zanimalo me bo, kakšne posameznike privlači (povsem neseksualna) Marija ter zakaj. Na vprašanje bom poskusila odgovoriti s pomočjo psihoanalitičnih konceptov (identifikacija, seksualna naslonitev in primarna simbiotična zveza). Z omenjenimi koncepti bom poskusila pojasniti tudi vzroke in priljubljenost Marijinih prikazovanj, ki so pomemben element Marijinega kulta. Bolj kot na katoliško Cerkev kot institucijo se bom torej osredotočala na posameznike, njihove osebnostne strukture, vprašala se bom, katerim elementom osebnosti služi vera v Marijo, njena deviškost, prikazovanja.

Prvi del naloge bo teoretičen, v njem se bom opirala zlasti na teorije Michela P. Carrola in Paula Verhaegheja ter preverjala prvo in drugo raziskovalno vprašanje. V drugem, empiričnem delu pa bom iskala povezanost socialno-demografskih dejavnikov (spol, starost, izobrazba, tip krajevne skupnosti in regija) prebivalcev Slovenije z verovanjem v Marijo. Podatki na podlagi katerih bom iskala korelacije so vzeti iz dveh raziskav Slovenskega javnega mnenja, med katerima je 9 let razmika (leto 1999 in 2008).

2.2 Raziskovalna vodila oziroma vprašanja

1. Marija lahko pomembnim delom posameznikove osebnosti (potlačenim seksualnim gonom) služi le kot povsem neseksualna in deviška mati.
2. Marijin kult je priljubljen, ker vernika postavlja v vlogo otroka, Marijo pa predstavlja kot popolno mati.
3. Kakšna je povezanost med socialno-demografskimi dejavniki prebivalcev v Sloveniji in verovanjem v Marijo?

2.3 Metodološka izhodišča

V diplomski nalogi bom sledila sociološkemu pristopu preučevanja religije, ki za izhodišče jemlje predpostavko, da je religija človekov proizvod. Vse religije – in krščanstvo pri tem ni nobena izjema – trdijo ravno obratno, vera je dana od zgoraj navzdol, od bogov ljudem, verske resnice so božje, človek jih mora le doumeti ipd. Iz sociološkega stališča je religija torej specifična človekova dejavnost in objekt preučevanja kot vsak drug. Pri preučevanju se bom trudila slediti t. i. »hermenevtiki

dvoma«, kot se je izrazil Ricoeur (Ricoeur v Smrke 2000, 22). Gre za načelo, ki ves čas sumi, da se v vseh verskih naukih skriva nekaj drugega. Izhajala bom tudi iz šestih načel oz. izhodišč sociologovega preučevanja religije, ki jih je opredelil Vernon:

1. religije so človeški proizvodi,
2. religija predhaja posameznika,
3. religijska verovanja se prenašajo preko socializacije,
4. religija je naučena,
5. religije se spreminjajo in
6. religija je kumulativne narave. (Vernon v prav tam, 26–28)

3 MARIJIN KULT

3.1 Marija v Rimskokatoliški cerkvi (na Slovenskem)

Swatos je kult definiral kot »kolektivno zbiranje okoli resničnega ali imaginarnega lika, pri čemer privrženci kulta verjamejo, da je njihovo življenje boljše, če z določenimi aktivnostmi častijo lik«. (Swatos v Carroll 1992, 6)

Sledeč njegovi definiciji lahko Marijin kult opredelimo kot privrženost njenemu liku, ki vključuje vse dejavnosti, prepričanja, religijske prakse ipd., ki jih privrženci kulta izvajajo njej v čast. Med katoliki v Sloveniji je Marija zelo priljubljena, o tem pričajo številne njej posvečene cerkve in kapelice ter številne t. i. Marijine pobožnosti, kot so šmarnice, Marijina meseca oktober in maj, romanja, rožni venec, običaj »Marijo nosijo«. ... Pomen Marije nam preprosto razkrijejo tudi številni prilastki, ki se dodajajo njenemu imenu: varuhinja, skrbnica, mati, zaščitnica, pribežališče grešnikov, milosti polna ...

V Sloveniji je Marijin kult ponoven zagon dobil po spremembi političnega režima na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja. 15. avgusta 1992, na praznik Marijinega vnebozetja, so duhovniki slovenski narod posvetili Mariji, kar od takrat naprej ponovijo vsako leto. Leta 2007, ko je Slovenija predsedovala Svetu Evropske Unije, so v Marijino varstvo posvetili tudi celotno Evropsko Unijo.

Pogled RKC na Marijo opiše škof Marjan Turnšek, ki poudarja velik pomen Marije za sodobno katoliško vero in kulturo; pravi, da mora Marija kot konkretna zgodovinska oseba preko svojega nauka pomagati pri reševanju aktualnih problemov družbe. »Kot do sedaj v zgodovini je tudi danes Marijina vloga v osvetljevanju, razsvetljevanju, prepoznavanju resnice in ovrednotenju položaja; vse to pa na osnovi njenih temeljnih drž in karizem,« pravi Turnšek. (Sorč in drugi 2003, 466)

RKC temeljno Marijino držo prepoznava v njenem Magnifikatu:

»Moja duša povelečuje Gospoda in moj duh se raduje v Bogu, mojem Rešitelju, ker se je ozrl na nizkost svoje dekle. Glej, odslej me bodo blagrovali vsi rodovi, velike reči mi je storil on, ki je mogočen in je njegovo ime sveto. Od rodu do rodu naklanja usmiljenje njim, ki se ga bojijo. Moč je pokazal s svojo roko in razkropil ljudi ošabnega srca. Mogočne je vrgel s prestola in povišal skromne. Lačne je obdaril z dobrotami in bogate odpustil prazne. Zavzel se je za svojega služabnika Izraela in se spomnil svojega usmiljenja, kakor je obljubil našim očetom: Abrahamu in njegovemu potomstvu na veke.« (Sveto pismo, Lk 1, 47–55)

Magnifikat je del Lukovega evangelija, v katerem je razvidna Marijina ponižnost pred Bogom, prepuščanje lastne usode v roke Boga, ki ga imenuje za Rešitelja. Marija sama poudarja svojo nizkost, preprostost, imenuje se dekla, Boga pa postavlja na mesto vseмогоčnega, svetega, na mesto Gospodarja njene usode. Marija se je brez pomisleka predala volji Boga in je z materinstvom Jezusa postala nepogrešljiva oseba v zgodovini odrešenja sveta, kar verniki izražajo z »biblično-marijanskimi naslovi: milosti polna, blagoslovljena med ženami, Gospodova dekla – kot se Marija sama poimenuje – in meč bolečin«. (Sorč in drugi 2003, 456)

Katoliški nauk pravi, da je Marija Jezusova deviška mati. Natančneje, da je spočela brez greha, kar pomeni brez spolnih odnosov, in da je celo življenje ostala devica; da se tudi pri porodu njen himen ni pretrgal in da tudi po rojstvu Jezusa ni nikoli imela spolnih odnosov. (prav tam, 457–460)

RKC dogmo o Marijinem brezmadežnem spočetju in vseživljenjskem devištvu utemeljuje na podlagi Svetega pisma, predvsem se pri tem opira na Janezov evangelij (za katerega naj bi bila značilna dobro razvita teologija), ki Marijo prikazuje v »zreli teološki perspektivi«. (prav tam, 457) V Janezovem evangeliju je zapisano »in se niso rodili iz krvi ne iz volje mesa ne iz volje moža, ampak iz Boga. In beseda je postala meso in se naselila med nami.« (Sveto pismo, Jn 1, 13–14). RKC v zapisanih besedah najde dokaz za to, da je rojstvo Jezusa pri Mariji potekalo brez krvavenja in za njeno vseživljenjsko devištvo (se niso rodili iz krvi). Pri tem naj tudi ne bi sodeloval noben moški (ne iz poželenja mesa), prav tako naj bi bilo spočetje in rojstvo povsem v domeni Boga, ne človeka (ne iz volje moža). (Sorč in drugi 2003, 457)

Janezov evangelij natančno opisuje tudi t. i. dogajanje pod križem.

»Ko je Jezus zagledal svojo mater in zraven nje učenca, ki ga je ljubil, je rekel materi: ‚Žena, glej, tvoj sin!‘ Potem je rekel učencu: ‚Glej, tvoja mati!‘ In od tiste ure jo je učenec vzel k sebi.« (Sveto pismo, Jn 19, 26–28)

Jezus je tik pred smrtjo svojo mater Marijo izročil apostolu Janezu in jo pri tem postavil v službo materinstva vseh Jezusovih učencev in vernikov.

Marija ima torej dve zelo pomembni značilnosti, ki zaznamujeta odnos vernikov do nje – Marija je brezmadežna (povsem neseksualna) in je Mati vseh, ki verujejo vanjo.

Preden preverim prvo raziskovalno vprašanje, ki se nanaša na Marijino popolno neseksualnost, in drugo, ki govori o Marijini materinski vlogi, želim navesti le še nekaj najpogostejših argumentov, ki kritizirajo obstoječe (in zgoraj predstavljene) značilnosti katoliške Marije.

3.2 Kritike katoliškega predstavljanja Marije

3.2.1 Zgodovinski ugovor

Zgodovinski ugovor poudarja, da so prvi cerkveni očetje Marijo preučevali precej nesistematično, predvsem so se osredotočali na vzporednice med njo in Evo. Že v 4.

stoletju so nastale prve monografije, ki so govorile o Mariji kot vseživljenjski devici in njenem deviškem rojstvu Jezusa. Monografije so zbudile večja nestrinjanja, ki so se umirila na lateranskem koncilu leta 649, kjer so zapisali, da je »Marija sveta, vedno devica in brezmadežna Božja mati«. (Sorč in drugi 2003, 461)

V srednjem veku, pod vplivom sholastike, je teologija postala »znanost vere«, njen predstavnik Tomaž Akvinski je Marijo obravnaval v kristološki luči in naredil poudarke, da je »Marija Božja Mati in zato deležna neskončnega dostojanstva, je vedno devica, polna milosti vse od spočetja, vzeta v nebo s telesom«. (prav tam, 461) Večje zanimanje za Marijo se je ponovno pojavilo v času baroka, ko je ženska v splošnem postala v javnosti bolj prisotna. V času baroka so bile ustanovljene številne Marijine kongregacije, posvetili so se ji celotni narodi, uvedel se je marijanski mesec maj, prišlo je do močnega zagovarjanja njenega brezmadežnega spočetja in prvih traktatov o njej. Okoli leta 1650 je predvsem pod vplivom razsvetljenstva zanimanje za Marijo za dlje časa upadlo.

V obdobju po razsvetljenstvu se je pri obravnavanju Marije poudarjalo njeno edinstveno vlogo v Božjem načrtu, še vedno pa je bila v osredju tema o njenem brezmadežnem spočetju. Tema je epilog dobila z razglasitvijo papeške dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju leta 1854. (prav tam, 461)

Skozi celotno zgodovino krščanstva so torej nastajali večji nesporazumi okoli Marijinega devištva, RKC pa je praviloma vsa nestrinjanja utišala z raznimi dokumenti ali dogmami. RKC je torej pomembno, da se o Marijinem devištvu ne dvomi.

Uta Ranke-Heinemann, ena najbolj poznanih (feminističnih) teologinj, ki je javno podvomila o deviškem spočetju Jezusa, je zaradi tega dobila prepoved poučevanja teologije. Ranke-Heinemannova je poudarjala katoliškimi dogmatikom neprijetno trditev, da »devica Marija nikakor ni izviren krščanski lik, v verovanje kristjanov je stopila po ovinkih, prek poganov in poganskih kristjanov«. (Ranke-Heinemann 2000, 44)

Ljudje so številne antične boginje (Artemido, Ateno, Nike, Nemezo, Dike idr.) naredili za device in večinoma so vse povezovali s prihodom novega, boljšega obdobja, prav

tako je prastara ideja device, ki rodi odrešenika. Tako poznamo na primer rojstvo odrešenika iz device v perzijski mitologiji: »Gospodarica, je rekel glas, veliki Helij me je poslal k tebi kot znanilca spočetja, ki se bo izpolnilo na tebi ... Mati deteta boš, čigar ime je ‚Začetek in konec‘.« (Deschner v Ranke-Heinemann 2000, 45–46)

Ranke-Heinemannova citira celo aktualnega papeža Ratzingerja, ki presenetljivo pravi, da je »mit o čudežnem rojstvu odrešenika v resnici razširjen po vsem svetu«. (Ratzinger v prav tam, 45)

Podobno piše tudi Carroll, ki najde številne podobnosti med katoliško Marijo in boginjami takratnega mediteranskega okolja. Navaja grške (Astarta, Ištar) in rimske boginje (Demetra, Artemida, Atena, Diana, Izida), ki so bile vse device, le da se jim je praviloma pripisovala vsaj majhna mera seksualnosti. Navaja tudi Farnella, ki opozarja, da če se na boginje iz klasične mitologije danes gleda kot na device in popolnoma neseksualna bitja, gre za oznako, ki jim je bila dodana kasneje, praviloma s strani krščanstva. (Farnell v Carroll 1992, 9–10)

Carroll navaja še en ugovor zoper Marijin kult, ki pravi, da skoraj ni dokazov o obstoju Marijinega kulta vse do 4. stoletja našega štetja. (prav tam)

3.2.2 Svetopisemski ugovor

Poleg navedenih dvomov v edinstvenost device Marije Carroll navaja še protestantski ugovor, ki pravi, da je v Svetem pismu o Mariji napisanega zelo malo. (Carroll 1992, 4) Najstarejši, Markov evangelij, jo omenja le enkrat, in sicer: »Kaj, ali ni to tisti tesar, sin Marije in brat Jakoba, Jozeja, Juda in Simona?« (Sveto pismo, Mr 6, 3)

V Apostolskih delih, ki opisujejo prvo Cerkev, pa je Marija navedena le enkrat, in sicer: »Vsi ti so enodušno vztrajali v molitvi z ženami in z Jezusovo materjo Marijo in njegovimi brati.« (Sveto pismo, Apd 1, 14)

Ranke-Heinemannova navaja tudi številne nekonsistentnosti, ki nastopijo ob utemeljevanju Marijinega devištva na podlagi Svetega pisma. Opozarja na to, da je Lukova zgodba plod grškega avtorja, ki je vanjo vnesel številne helenistične vplive, med njimi tudi idejo o čudežnem rojstvu, o kateri je katoliški teolog Adam napisal, da je

»verovanje v nadnaravno spočetje povzdignjenih v mitih tako zakoreninjeno, da vsaj znotraj helenizma miselnost pobožnih ne bi prenesla čisto naravnega izvora kulturnega bitja«. (Adam v Ranke-Heinemann 2000, 54)

Ranke-Heinemannova poudarja, da je bila misel o deviškem porodu Judom tuja, pričakovali so sicer mesijo, ampak so si ga predstavljali povsem kot običajnega človeka in ne rojenega iz device. Citira sedanjega papeža Benedikta XVI. (takrat še kardinala Ratzingerja), ki je zapisal, da »Jezusovo božje sinovstvo po cerkvenem verovanju ne temelji na okoliščini, da Jezus ni imel človeškega očeta; nauka o Jezusovi božanskosti bi nič ne okrnilo, če bi se Jezus rodil v običajnem človeškem zakonu. Kajti božje sinovstvo, o katerem govori vera, ni biološko, temveč ontološko dejstvo; ni pojav v času, temveč v božji večnosti.« (Ratzinger v Ranke-Heinemann 1992, 53)

Obstajajo torej številni upravičeni pomisleki v deviško Marijo, kljub temu pa gre za katoliško dogmo, ki jo RKC vztrajno zagovarja in mnogi verniki vanjo trdno verjamejo. Vprašajmo se zakaj.

4 KOMU ALI ČEMU SLUŽI DEVICA MARIJA?

Vprašati se moramo, kaj tako močno »vzdržuje« obstoječo Marijino podobo v očeh verujočih. Kdo so ljudje, ki jim je Marija še posebej blizu, kaj jim vera vanjo daje, zakaj se obračajo k njej? In zakaj je tako pomembno, da je Marija povsem neseksualna?

Ker bom na prvo in drugo raziskovalno vprašanje odgovarjala s pomočjo psihoanalitičnih predpostavk, je najprej potreben kratek ovinek v Freudovo razlago religije in religijskih praks.

4.1 Verovanje in psihoanaliza

V enem izmed svojih prvih besedil o religiji Prisilna dejanja in opravljanje verskih obredov Freud religijske obrede primerja z nevrotičnimi. Navede podobnosti med

nevrotičnim obredom in religioznim ritualom: nemirna vest pri njihovi opustitvi, vestnost pri izjemno natančnem izvajanju, vsako odstopanje od obreda povzroči nevzdržno tesnobo. Napiše tudi, da »predstavlja prisilna nevroza napol komično, napol tragično karikaturu zasebne religije«. (Freud 2007, 14)

Freud poudarja, da imajo prisilna dejanja nevrotičnih oseb svoje vzroke in motive, kot jih imajo tudi obredna religiozna dejanja. Prisilna dejanja niso nesmiselna, ampak služijo posameznikovi osebnosti. Izražajo njene »doživljaje, ki še vedno delujejo, kot tudi njene efektivno investirane misli. To počnejo na dva načina, bodisi z neposrednim bodisi s simbolnim prikazom.« (prav tam, 14)

Freud pravi, da se nekdo, ki je podvržen prisili, vede, kot da bi bil podvržen (nezavedni) slabi vesti. Nezavedna slaba vest izvira iz zgodnjih duševnih procesov in jo neka skušnjava oz. povod vedno znova osveži, hkrati s tem pa nastaja tudi nenehno tesnobo pričakovanje nečesa slabega oz. kaznovanja. Nevrotik se na začetku vede dokaj zavestno, zaveda se, kaj mora storiti, da se ne bo zgodilo nič slabega. Nevrotični obred je na začetku torej obrambno dejanje. Omenjena slaba vest nevrotikov pa je po Freudu skladna z izjavami vernih ljudi, kot je npr., da so grešniki, ki se morajo greha varovati z različnimi obredi.

Opozori, da posameznik v otroštvu potlači ogromno gonskih vzgibov, pri čemer nastane tesnoba, potlačitev pa nato posameznik občuti kot skušnjavo. Do prisilne nevroze vodi proces potlačitve, ki ni bil povsem uspešen, in povzroča nenehno grožnjo. Posameznik mora vlagati vedno nove in nove psihične napore, s katerimi poskuša obvladovati potlačen gon, ki sili v zavest. Obredno dejanje nevrotika je tako treba videti tudi v luči zaščite pred pričakovano nesrečo, kar je zopet podobno dejanjem vernih, ki menijo, da se lahko z obrednimi religijskimi dejanji zaščitijo pred slabim oz. zlom. Religije so tako polne številnih prepovedi, ki naj bi ščitile ljudi pred grehom in z njim povezano tesnobo. (prav tam, 12–20)

Freud postavi vzporednice med nastankom nevroze in religijskim življenjem, ki naj bi prav tako nastalo na temelju odpovedi določenim gonskim vzgibom. Pri nevrozi se

potlačijo izključno seksualni vzgibi, pri religiji pa tudi egoistični goni, ki so deloma tudi seksualni.

Kultura temelji na prisili k delu in na odpovedi gonom. Religiozne predstave izhajajo iz istih človekovih potreb, zaradi katerih nastaja kultura, pridruži pa se jim še en vzrok – z religijo želi človek popraviti nepopolnosti kulture, ki jih občuti kot neprijetne in tesnobne.

»Religiozne predstave so dogme, izjave o dejstvih in odnosih zunanje (ali notranje) realnosti, ki sporočajo nekaj, česar sami nismo odkrili, in zahtevajo, da jim verjamemo.« (Freud 2007, 344) Natančneje, pravi Freud, so religijske predstave »iluzije, izpolnitve najstarejših, najmočnejših, najnujnejših želja človeštva; skrivnost njihove moči tiči v moči teh želja« (prav tam, 349)

Iluzije pa niso zmote, opozarja Freud, so motivirane in izpeljane iz človekovih želja. Verovanje je iluzija, ki je motivirana s težnjo po izpolnitvi želje.

4.2 Psihoanaliza o očetovsko odsotnih družinah

Vera oz. vsebina vere ni naključje, pravi Freud. Vera je odgovor na ne povsem potlačene gone, je odgovor na tesnobna občutja, ki jih povzroči nepopolnost kulture, je izpolnitev želja.

Kako je motivirana vera v katoliško Marijo?

Enega izmed odgovorov ponudi Carroll. Svojo razlago je pričel z dejstvom, da je Marijin kult najbolj razširjen v Španiji in Italiji. Iskal je kulturne razloge za razširjenost kulta in se pri tem oprl tudi na psihoanalitične koncepte.

Poudaril je, da je za številne mediteranske države značilen t. i. mačizem, ki je v Španiji in Italiji še posebej izrazit. Mačizem opredeli kot moškosrediščno ideologijo, ki moške spodbuja k seksualni agresivnosti, hvaljenju o lastnih spolnih sposobnostih, o večvrednosti moških nad ženskami. (Carroll 1992, 49–52)

Carroll, podobno kot Saunders (Saunders v prav tam, 50), ki je preučeval pojav mačizma, trdi, da je mačizem kompenzacijski odgovor moških na konflikt, ki v njem nastane zaradi nerazrešene zgodnje identifikacije z žensko in kasnejšo identifikacijo z očetom. Povezan je z družinami, v katerih je oče fizično in/ali čustveno odsoten, z

družinami, v katerih mati posledično nosi vso avtoriteto. Argument pravi, da se sinovi iz takšnih družin najprej identificirajo z edinim objektom, ki je ob njih, to je z mamo, saj je oče odsoten, sinovom ne more nuditi zglada za identifikacijo. Tekom svojega odraščanja pa sinovi spoznajo, da družba od njih pričakuje moško vedenje. Ker so se prej identificirali z žensko, se jih poloti negotovost in podvomijo v svojo moškost. Reagirajo s pretirano okrepitevijo in potenciranjem moškosti, z mačizmom torej.

Carroll pravi, da se sin v družinah, kjer je oče odsoten, identificira z materjo, ki mu hkrati predstavlja tudi avtoriteto. Vsi fantki, tudi tisti, ki imajo v času odraščanja očeta ob sebi, razvijejo seksualno željo po materi. A v družinah, kjer avtoritativni oče sinove seksualne želje ne prepove, se sinovi soočajo z mnogo večjim problemom, kako to seksualnost zatreti.

Freud razlaga, da bo v »normalnih« družinah sin željo po materi potlačil s pomočjo identifikacije z očetom. V procesu identifikacije sin ponotranji očetovo avtoritativnost in z njo sam sebi ukaže zatreti željo po materi. Kjer pa vlogo avtoritativnega starša opravi mati, se sin identificira z njo in le tako lahko zatre željo po njej. (Carroll 1992, 49–51)

Carroll očetovskoodsojne družine povezuje predvsem z identifikacijo, Parsonsonova pa s seksualno naslonitvijo otroka na mater.

Opomnimo, kakšna je pravzaprav razlika med identifikacijo in seksualno naslonitvijo. Identifikacija je proces prisvajanja lastnosti nekoga drugega. Do seksualne naslonitve, ki jo v primeru obravnavanega mačizma zagovarja Parsonsonova, pa pride zaradi napetosti oz. seksualne energije, ki je v človeku, ki išče sprostitev, pri čemer sprostitev proizvaja tudi užitek. Opozoriti moramo, da se sprostitev lahko pojavi v različnih aktivnostih, ne le v spolnosti. Otrok v razvoju izkusi vrsto seksualnih aktivnosti (gre za zelo širok pojem, Freud vanj uvršča dotike, držanje, poljube, božanje ...), ki jih bo z določenimi posamezniki povezoval bolj kot z drugimi. Bolj bo stremel k tistim posameznikom, ki jih povezuje z višjo stopnjo seksualnosti, to pomeni, da se bo na tega posameznika bolj seksualno navezal. Prva seksualna naslonitev je praviloma mati, saj ona v največji meri skrbi za otroka in je z njim najbolj v stiku. (prav tam, 52)

Anne Parsons je uporabila psihoanalitične koncepte pri preučevanju mediteranskih družinskih struktur, za katere je značilna močna privrženost Marijinemu kultu. Preučevala je očetovskoodsotne družine v Neaplju in podrobneje pogledala ojdipov kompleks v teh družinah. Ugotovila je, da se poveča sinova seksualna naslonitev na mater, saj je med njima občutno povečano število interakcij v primerjavi z družinami, kjer je oče bolj prisoten. (prav tam, 52–55)

Carroll izpostavi še tretji psihoanalitični koncept, ki je pomemben za povezavo družinske strukture s privrženostjo Marijinemu kultu. Spomni na kastracijski strah. Freud pravi, da nastane zaradi sinovega strahu pred očetom; v razvoju bo sin v očetu prej ali slej prepoznal tekmeca pri materi, ker pa sin očeta povezuje z močjo, se ga boji. Sin tudi prej ali slej vidi, da imata oba z očetom penis, začne se bati, da mu ga bo oče odvzel. Grožnja oz. strah bo sina prisilil v to, da bo zatrl željo po materi. Potlačena želja bo vse do pubertete latentna, v puberteti bo zaradi telesnih in hormonskih sprememb spet prišla na plano, a sočasno naletela na družbeni tabu incesta. Sin takrat svojo željo po materi generalizira na bolj splošno željo po ženskah.

V očetovskoodsotnih družinah bo sinova želja po materi mnogo večja, strah pred očetom pa bo prav tako večji, saj gre za kulture, kjer prevladuje moški mačizem in oče deluje še bolj zastrašujoče. Večja je torej potlačena želja, večji pa je tudi strah pred kastracijo. (prav tam, 52–55)

S pomočjo razloženih psihoanalitičnih konceptov (identifikacija, seksualna naslonitev, kastracijski strah) lahko sedaj pojasnimo popularnost Marijinega kulta.

4.3 Psihoanaliza in Marijin kult

Freud je religijo in religijske prakse videl predvsem kot aktivnost, ki med drugim služi tudi kot sprostitev nezavednih želja. Želje iz nezavednega ves čas silijo v zavedno in težijo k izpolnitvi, represija, ki jo mora človek vršiti nad nezavednim, pa zahteva vedno novo psihično energijo. Močnejša kot je želja, večja mora biti psihična energija za obrambo. Ena izmed kompromisnih rešitev je aktivnost, ki sprosti oz. izpolni potlačene želje na družbeno sprejemljiv način. Aktivnost je lahko med drugim religijska praksa ali

pa nevrotični obred (po skoraj identičnem mehanizmu naj bi potekale tudi sanje in halucinacije).

Carroll je izhajal iz Freudovih predpostavk in postavil dve hipotezi, ki razlagata človekovo naklonjenost Mariji. (Carroll 1992, 55–61)

1) Močna privrženost moških do Marijinega kulta dovoli moškim, ki imajo močno, a potlačeno željo po materi, da na sprejemljiv način sprostijo pretirano seksualno energijo, ki jo nosi želja.

Pri tem spomni na Freudovo trditev, da vsi moški razvijejo določeno stopnjo želje po materi in da je v vseh kulturah želja podvržena bolj ali manj strogi obliki represije. Skladno s to trditvijo bi moral Marijin kult prepričati vse moške. A kot pravi Carroll, je želja fantov po materi v očetovskoodsotnih družinah močnejša, zato je Marijin kult tam bolj priljubljen.

2) Močna identifikacija z Marijo ženskam dovoli izkusiti izpolnitev želje po spolnem odnosu in otroku z očetom.

Njegova druga hipoteza odgovarja na vprašanje, zakaj Marija privlači ženske. Odgovori z dejstvom, da je za okolja, kjer je Marijin kult močno razširjen, značilno spodbujanje žensk k posnemanju Marije v obeh njenih vlogah: matere in device.

Pri tem se opre tudi na Freudovo razlago ojdipovega kompleksa pri deklicah. Kot pri dečkih je tudi pri njih prva seksualna navezanost praviloma na mater. Deklica se kmalu zave anatomskih razlik med spoloma in ker, kot vsi otroci, deluje pod načelom »večje je boljše«, se bo počutila inferiorno. V tem prepričanju se obrne na očeta v želji, da ji bo on zagotovil penis, kmalu vidi, da do tega ne bo prišlo, zato željo po penisu spremeni v željo po otroku z očetom, torej po spolnem odnosu z očetom. Marija je tista, ki je na simbolni ravni doživela ravno to – bila je navadna smrtnica, ki je imela z (Bogom) očetom skrivnostni odnos in s katerim je dobila sina Jezusa. Marija je torej doživela ultimativno izpolnitev ojdipske želje deklice – imeti spolni odnos in otroka z očetom.

Tudi pri deklicah bi glede na Freudove teze pričakovali univerzalno privrženost Marijinemu kultu. A zopet ima pomemben oz. specifičen vpliv družinska struktura. Kjer je želja deklic po očetu močnejša, bo Marijin kult bolj popularen, saj Marija odgovarja na bolj močno željo.

Parsonsova sama nikoli ne pojasni natančno, zakaj očetovskoodsotna oz. neučinkovita družina okrepi dekličine želje po očetu. Dopolni jo Carroll, ki pravi, da je posledica takih družin mačizem. Ker je moška seksualnost spodbujana že pri fantkih, deklica kmalu uvidi inferiornost svojega spola, zato se obrne na moškega, okrepi se njena seksualna navezanost na očeta. (Parsons v prav tam, 60)

Carrollovi hipotezi pojasnjujeta priljubljenost Marije in njeno edinstvenost v primerjavi z njej predhodnimi materami boginjami, to je njeno popolno neseksualnost. Napisali smo že, da če naj bo obsesivna nevrotična praksa učinkovita v sproščanju seksualne energije, ki je rezultat močno zatrtih želja, mora biti ta praksa »zamaskirana«. Le taka ni ogrožajoča, le taka zakrije pravi vzrok njenega obstoja. Mariji povsem odvzeti seksualnost je pot do tega. Pretirana privrženost Mariji, ki bi bila seksualna, bi preočito kazala sinovo nezavedno željo po materi in tako ne bi uspešno služila obrambi pred slabše potlačenimi goni.

S tem argumentom lahko tudi pritrdim mojemu prvemu raziskovalnemu vprašanju, ki pravi, da lahko Marija pomembnim delom posameznikove osebnosti (potlačenim seksualnim gonom) služi le kot povsem neseksualna in deviška mati.

4.4 Marijina prikazovanja kot način izpolnitve želje

Carroll tudi Marijina prikazovanja, ki so eden pomembnejših elementov Marijinega kulta, pojasnjuje v luči nezavedne izpolnitve želje. Pri pojasnjevanju priljubljenosti oz. samemu verovanju v obstoj Marijinih prikazovanj se je oprl na vpliv družinske strukture, ki po njegovem vpliva na verovanje v prikazovanja in tudi na možnost samega prikazovanja posamezniku.

Ugotovi, da je Marijino prikazovanje enakomerno porazdeljeno glede na spol – moški naj bi Marijo videli v približno enakem številu kot ženske. Ugotovi tudi, da so »vidci« Marije v zelo velikem odstotku spolno odrasli posamezniki, ki pa nimajo očitnih spolnih partnerjev (samski, ki naj ne bi imeli spolnih razmerij, zavezani celibatu, vdove in

vdovci ...). Njegova tretja ugotovitev je, da o daleč največjem številu Marijinih prikazovanj poroča Italija. (Carroll 1983)¹

Carroll je za vzorec svoje študije, iz katerega so zgoraj navedene trditve, vzel Walshev prikaz Marijinih prikazovanj (Walsh v prav tam, 208–209) in se osredotočil le na prikazovanja, ki so bila očitne halucinacije: videc je bil v budnem stanju, Marijo je hkrati videl in jo slišal govoriti, v okolici videnja ni bilo nobenega kipa Marije ali podobnega objekta, ki bi lahko »ponudil« podobo videnja.

Carroll je pričakoval, da prikazovanja izhajajo iz potlačenih seksualnih gonov, sledil je Freudovi tezi, da potlačena seksualnost lahko vodi v halucinacije, ki so pravzaprav izpolnitev želje. Carroll je z empiričnimi podatki Freudovo tezo podprl. (prav tam)

Tudi Freud je svojo tezo podkrepil z analizo religijskega prikazovanja; opisal je primer slikarja Christopherja Haizmanna, ki je imel okoli leta 1600 več kot 10 posameznih prikazovanj, med njimi tudi Marije. Vsebino prikazovanj je slikar naslikal; slike, skupaj z življenjepisom Haizmanna, so bile Freudov vir podatkov. Glavni lik njegovih videnj je bil hudič – Freud je ugotovil, da gre za projekcijo slikarjevega odnosa do očeta. Podobo hudiča je oblikovala njegova nezavedna sovražnost do očeta, ki jo je Haizmann oblikoval v ojdipski fazi razvoja in jo takrat tudi potlačil. Vsakdo v ojdipski fazi potlači sovražnost do očeta, a Freud pravi, da je bila Haizmannova sovražnost nadpovprečno velika in je izhajala iz očetovega močnega zatiranja sinovih libidinalnih impulzov po uživanju v materialnem svetu. Oče je družino namreč podvrgel izrazito asketskemu življenju, s tem je blokiral Haizmannove impulze, ki so se sublimirali v prikazovanjih hudiča. (Carroll 1983, 212–213)

Freudova razlaga videnj je praktično enaka njegovi razlagi obsesivnih religijskih praks – religijski pojavi so sublimacija seksualnih ali agresivnih impulzov, ki so blokirani in se ne morejo oz. ne smejo neposredno izraziti. Funkcija prikazovanj in tudi ostalih religijskih praks je sprostitev gona na kulturno dopusten in sprejemljiv način.

¹ Carroll je svoje teze uporabil pri podrobnejši razlagi Marijinih prikazovanj v Lurdu in v primeru Naše gospe v vasi La Salette. (Glej Carroll, Michael P. 1985)

Vsebina prikazovanj oz. halucinacij ni naključna, kot je s primerom slikarja pokazal Freud. Določa jo libido, ki v svoji izvirni obliki ne more biti zadovoljen. Z regresijo na stare fiksacije najde načine sprostitev iz potlačenega nezavednega. Blokiran seksualni ali agresivni impulz bo ponovno aktiviral impulze, ki so se oblikovali v času ojdipovega kompleksa in so bili kasneje potlačeni. V primeru Haizmanna je močna libidinalna težnja po materialnem ugodju ponovno aktivirala potlačeno sovražnost do očeta. (prav tam, 214)

Freud je pojasnil vzrok videnj oz. halucinacij, pri čemer pa vprašanje, zakaj nekdo v halucinacijah vidi ravno Marijo, še vedno ostaja neodgovorjeno. Carroll je ugotovil, da je največje število Marijinih prikazovanj v Italiji, zato je natančneje preučil ojdipov kompleks v Italiji oz. v italijanski družini in poskušal s tem odgovoriti na zastavljeno vprašanje. Tudi v primeru Marijinih prikazovanj se je oprl na Anne Parsons (Parsons v prav tam, 213), ki je v Italiji odkrila dve posebnosti nuklearne družine. Prva je tendenca odraslih moških, da čim več časa preživijo stran od doma v družbi moških vrstnikov. Druga pa je ideologija pretirane moškosti, ki je splošno sprejeta in predpostavlja, da so moške značilnosti več vredne oziroma da so moški več vredni od žensk.

Kot smo že omenili, naj bi te značilnosti okrepile nekatere procese v ojdipovem kompleksu. Odsotnost očeta poveča sinovo seksualno navezanost na mater, ki zaradi strahu pred kastracijo, ki mu ga povzroči oče (ki iz družinskega življenja vseeno ni v celoti izvzet), potlači željo po materi. Ta želja je pri italijanskih moških zelo močna. Parsonsova meni, da je ravno ta velika želja tista, ki vodi v številna kulturna prepričanja in prakse, med njimi tudi v zelo razširjen Marijin kult in povečano možnost Marijinih prikazovanj. Marija naj bi privlačila moške z močno potlačeno željo po materi, ker je Jezusova mati, še posebej pa zato, ker je vseživljenjska devica.

Obsesije, potlačene želje, ponovno aktivirajo kastracijsko anksioznost (ki je sina vodila v potlačitev želje po materi). Za posameznikov psihični aparat je bolje, da mu obsesija kastracijsko anksioznost aktivira v čim manjši meri. Marija, ki ji je odvzeta vsa seksualnost, je torej varen način za sublimacijo potlačenih želja. Je nevroznost, ki ne aktivira strahu pred kastracijo. Carroll povzame, da bolj kot ima posameznik potlačeno

željo po materi, bolj ga bo Marijin kult prevzel in večje možnosti bo imel, da se bodo njegove halucinacije nanašale na Marijo. (Carroll 1983)

Marijin kult je neke vrste obuditev ojdipske želje. Je libidinalno iskanje že prej doživete izkušnje. Lacan bi rekel, da je iskanje nekoč že najdenega.

5 MATI MARIJA

Moje drugo raziskovalno vprašanje pravzaprav preverja, ali je mogoče verovanju v Marijo pripisati infantilni značaj. Marija je v nauku, v diskurzu, upodobitvah in drugje predstavljena kot mati, vernik pa kot otrok, ki se zateka pod njen plašč.

Verhaeghe piše, da je v psihoanalitičnih teorijah ljubezen dobesedno temelj eksistence in hkrati opozori, da njenega prototipa ne gre iskati v odnosu med moškim in žensko. Najdemo ga namreč v razmerju med materjo in otrokom, ki je prvi človekov odnos in kot tak postavi temelj vseh poznejših človekovih razmerij. (Verhaeghe 2002, 43–45)

Prvo razmerje je »torej totalno in ekskluzivno. V začetku ni ničesar poleg tega, eden je vse za drugega in obratno. Mati in otrok sta unija, sama zase obstoječa entiteta, kjer je malo prostora za karkoli ali za kogarkoli.« (prav tam, 45) Zlasti od dvajsetega stoletja naprej, znotraj nuklearnih družin, ima odnos med materjo in otrokom tri bistvene značilnosti. »Prvič, ta oblika ljubezni je totalna in ekskluzivna; drugič, od vsega začetka ji je usojeno, da bo spodletela in nas pustila z občutkom izgube, ki rodi željo; tretjič, zanjo je značilna moč.« (prav tam, 45)

Ekskluzivnemu odnosu, t. i. stanju predverbalne simbioze, je tekom socializacije torej usojeno, da se konča, dokončno je odnos razkrojen, ko med njiju pride jezik. Besede vsakomur dodelijo ustrezno mesto v strukturi, jezik je točka, na kateri »postanemo ljudje in za vedno pustimo naravo za sabo«. (prav tam, 50)

Otroku od te točke naprej za vedno ostane občutek manka in želja, ki nikoli ne more biti zares izpolnjena. Vsi nekaj »želimo« od drugega, nekaj nejasnega ali kaj posebnega, vendar tega nikoli ne dobimo. Tisto, kar namreč res hočemo, je »občutek enotnosti, ki je bil izgubljen za vedno, užitek v totalnosti, ki naj bi nekoč obstajal. To je tisto, zaradi česar ljudje stopamo uvodoma v primarno razmerje z materjo in pozneje v vsa druga razmerja.« (prav tam, 50)

Celo življenje težimo k ponovnemu doživetju primarnega simbiotičnega stanja. Verhaeghe pravi, da ga bo otrok poskusil ponovno doživeti s haluciniranjem, odrasli pa preko sanj in/ali fantazij. Pravi, da v tej želji korenini umetnost, saj so najstarejši umetniški izdelki zelo dobesedna upodobitev primarne zveze – gre namreč za figure nosečih mater (na območjih srednje Evrope so našli dvajset tisoč let stare kipce). Enost se upodablja v umetnosti, mistiki; je tisto, kar ljudje običajno imenujemo bog, pravi Verhaeghe. (prav tam, 59)

Želimo si unije z našim prvim ljubezenskim objektom, kar pa je ravno tisto, kar kultura najmočneje prepoveduje – zaprti odnos s prvim Drugim, ki je praviloma mati. Zaprti odnos namreč preprečuje subjektu, da bi razvil lastno identiteto in preprečuje razvoj oz. obstoj kulture. V psihiatriji temu stanju – občutku enega z okoljem – pravijo halucinatorična psihoza. Kultura je neke vrste premik od prvega ljubezenskega objekta k iskanju tega objekta »nekje drugje.« (prav tam, 60–64)

Iz dualnega ekskluzivnega razmerja nastane t. i. trikotniška ljubezen, ki jo sestavljamo mi, druga oseba in manko. Gre za vedno prisoten razkorak med (dualnim) gonom in (trikotniško) ljubeznijo, ki povzroča težave. Verhaeghe pravi, da se »razcep pri moškem kaže kot znano razlikovanje med povzdigovano Marijo in ponižano prostitutko, kjer je objekt ljubezni povzdignjen do neznanih in s tem nedosegljivih višin«. (prav tam, 69) Nadalje pravi, da »imamo izjemno konvencionalne može, ki spoštujejo svoje žene, pogosto tako zelo, da postanejo psihološko impotentni. Senca prepovedane matere prekrije ljubljeno osebo s plaščem spoštovanja in s tem onemogoči vsak seksualen pristop.« (prav tam, 69)

Marija je tako rekoč popolna reprezentacija primarnega simbiotičnega odnosa med materjo in otrokom. V prejšnjem poglavju smo zapisali tezo, da je Marija še posebej priljubljena v očetovskoodsotnih družinah in družbah, torej tam, kjer oče oz. očetovski lik zaradi odsotnosti v manjši meri ukine ekskluzivni odnos. Tako lahko tudi preko Verhaeghejevega pojma primarna simbiotična zveza pojasnimo priljubljenost Marije.

Marija je predstavljena kot oseba, ki nam ves čas nudi svojo »materinskost«, svoje naročje, svoj plašč. Je »mati, milosti polna«, vedno prisotna, neobsojajoča. Vsaj deloma zadovolji torej naše potrebe po oživitvi edinega popolnega odnosa, ki smo ga nekoč doživeli in za vedno izgubili.

Podobnega mnenja je tudi Elizabeth Todd, ki se je pri razlagi Marijine dogme oprla na Fromma. Zagovarja tezo, da »verska potreba izhaja iz temeljnih bivanjskih razmer človeške vrste«, (Fromm 2004, 123) in podobno kot drugi psihoanalitični misleci trdi, da dogme izhajajo iz človekovih psihičnih potreb in da so iste psihične potrebe izražene v dogmi. (Todd 1985) V primeru Marijine dogme je tudi ona izpostavila, da Marija služi človekovi potrebi po zaščitniški, sprejemajoči materi. (prav tam, 157)

Marijin kult je z vidika razmerij moči opisala Patricia Harrington. Pravi, da Marija deluje tako, da človeka postavi v pozicijo otroka, nudi mu iluzorno zadovoljitev želja. Služi kot zgled sprejemanja in odvisnosti (od Božje volje), vernike postavlja v položaj, ki ga je Freud povezoval s feminitetjo. Harringtonova trdi, da reprezentacije Marije vzdržujejo patriarhalne družbe strukture in onemogočajo polno psihološko zrelost. (Harrington 1984)

Podobno kot Carroll tudi ona priljubljenost Marijinih prikazovanj pojasnjuje s človekovo željo po materi, kar pojasnjuje tudi dejstvo, da je veliko vidcev Marije otrok. (prav tam, 210)

Opozori še, da reprezentacije Marije pravzaprav ustrezajo Freudovemu opisu normalne ženskosti, za katero naj bi bila značilni infantilnost in nevrotičnost. Marija v tem smislu deluje v smeri utrjevanja patriarhalne kulture in cerkvene hierarhije, kjer »očetje« vladajo nad pasivnimi otroki in ženskami. Marija namreč verniku, ki je v poziciji

otroka, iluzorno izpolnjuje želje, kar je pozicija, ki po Freudu preprečuje razvoj morale in racionalnosti. (prav tam, 210–211)

Rahner opozarja na reprezentacije, kjer vsemogočni Bog (moški) ukazuje, Marija (ženska) pa je tista, ki sprejema. Vero opiše celo kot pasivno sprejemanje očeta. (Rahner v prav tam, 211–212)

Harringtonova se strinja z Jungom, ki je trdil, da ima človek globoko psihološko potrebo po božji podobi istega spola, kot je sam, da lahko tako pravzaprav razvija občutek sebe. To je verjetno razlog, da Marija pritegne toliko katoličank. Problem vidi predvsem v tem, da cerkvene strukture s takimi reprezentacijami ohranjajo patriarhalnost. Marijine reprezentacije vidi torej predvsem v luči ohranjanja razmerjih moči. (prav tam, 212–216)

6 DOMOVANJE MARIJE V SLOVENIJI: SOCIALNO-DEMOGRAFSKI DEJAVNIKI IN VEROVANJE V MARIJO

V empiričnem delu diplomskega dela bom poskušala najti socialno-demografske dejavnike, ki vplivajo na verovanje v Marijo. Naredila bom sekundarno analizo podatkov, ki jih bom vzela iz dveh raziskav Slovenskega javnega mnenja, in sicer:

1. Slovensko javno mnenje 1999/3: Evropska raziskava vrednot (SJM993) in
2. Slovensko javno mnenje 2008/1: Evropska raziskava vrednot (SJM081).

V raziskavi SJM993 je bilo anketiranih 1006 posameznikov, starejših od 18 let, s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, v raziskavi SJM081 pa 1366 oseb, starejših od 18 let, s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji.² Vzorec obeh raziskav je reprezentativen za celotno slovensko polnoletno populacijo.

Odkvisna spremenljivka je verovanje v Marijo, neodvisne spremenljivke pa so spol, starost, zadnja dokončana šola oz. izobrazba, tip krajevne skupnosti in regija. Korelacije med omenjenimi spremenljivkami sem iskala v obeh raziskavah Slovenskega javnega mnenja. Razmik med njima znaša 9 let, zato bom lahko odgovorila tudi na vprašanje, kako se verovanje v Marijo glede na socialno-demografske dejavnike spreminja skozi čas.

Izhodiščna hipoteza empiričnega dela:

Verovanje v Marijo je odvisno od spola, starosti in izobrazbe posameznika ter od tipa krajevne skupnosti in regije, v kateri živi.

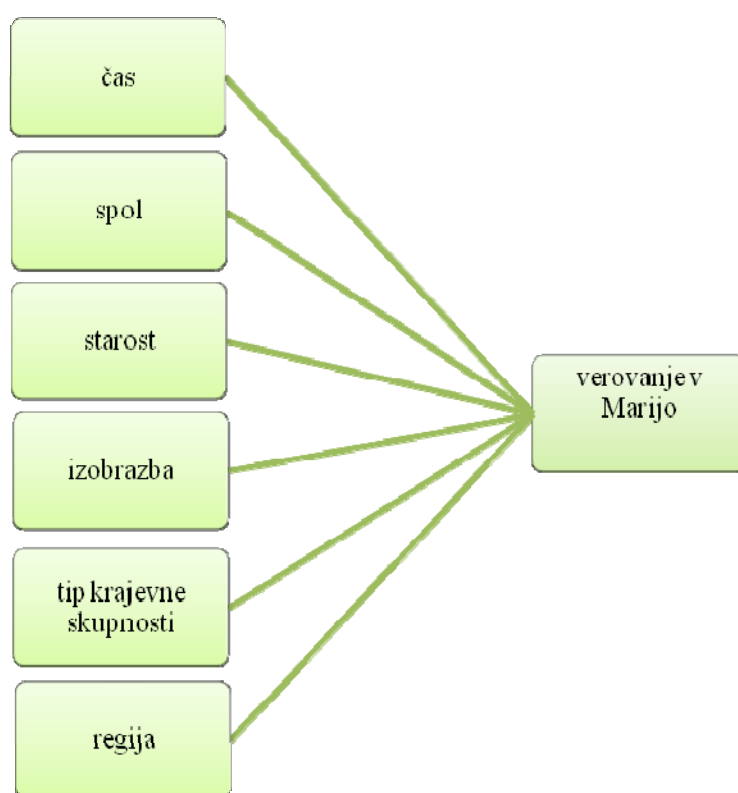
Podhipoteze empiričnega dela:

1. Odstotek verujočih v Marijo upada – leta 2008 v Marijo veruje manj ljudi kot leta 1999.
2. Odstotek verujočih v Marijo je med moškimi in ženskami približno enak.
3. Starejši ljudje bolj verujejo v Marijo kot mlajši.

² Več podatkov o uporabljenih raziskavah je navedenih na spletni strani Arhiva družboslovnih podatkov (<http://adp.fdv.uni-lj.si>).

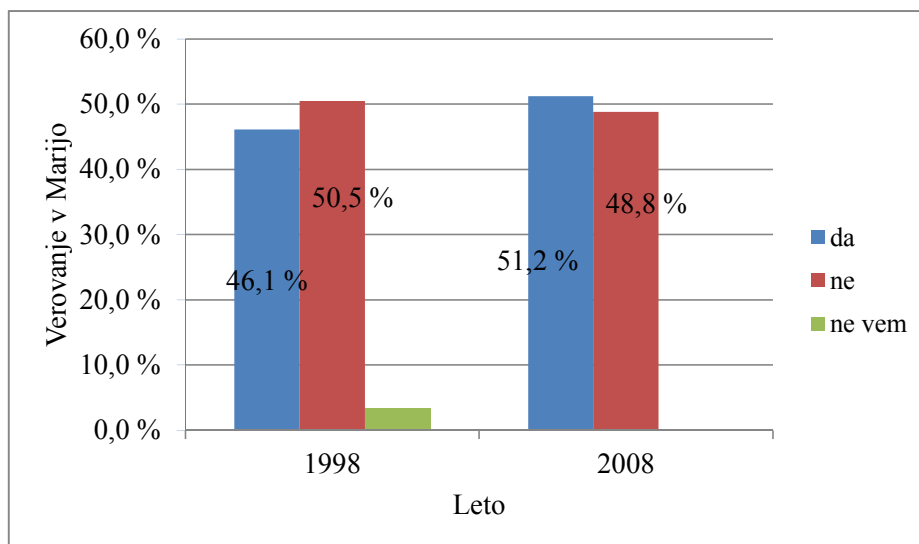
4. Bolj izobraženi posamezniki v manjšem odstotku verujejo v Marijo kot manj izobraženi.
5. Največ verujočih v Marijo živi v vaškem okolju, najmanj v mestnem.
6. Prebivalci pretežno ruralnih regij Slovenije v višjem odstotku verujejo v Marijo kot prebivalci zmerno ruralnih regij.

Slika 6.1: Shematski prikaz odvisne (verovanje v Marijo) in neodvisnih spremenljivk

6.1 Delež ljudi, ki verujejo v Marijo

Graf 6.1: Delež ljudi, ki verujejo v Marijo (leta 1999 in leta 2008)

Iz Grafa 6.1 je razvidno, da je leta 1999 v Marijo verovalo 46,1 % polnoletnih Slovencev, leta 2008 pa je delež vanjo verujočih narasel na 51,2 %. Odstotek verujočih je narasel za pet odstotkov, kar zanika mojo 1. podhipotezo.

Podatek je presenetljiv, saj delež katoličanov v Sloveniji upada (leta 2007 je rimskokatoliški verski skupnosti pripadalo 72,5 % posameznikov, leta 2007 pa 66,3 %), delež pripadnikov ostalih veroizpovedi pa je v primerjavi s katoliško versko skupnostjo zelo majhen in se ne spreminja bistveno (glej Tabelo 6.1).

Rezultati govorijo v prid hipotezi, da Marija izpolnjuje potrebo (odraslih) po materi, ki jo čutijo predvsem posamezniki iz očetovsko odsotnih družin, kot je pojasnjeno v 4. in 5. poglavju diplomskega dela. Število očetovskoodsotnih družin naj bi v Sloveniji naraščalo, prav tako naj bi se izgubljala avtoritativna drža odraslih, očetov, vodilnih idr., kar lahko vodi v povečane potrebe posameznikov po (simbolni) materi in po kulturno sprejemljivem načinu sproščanja seksualne navezanosti nanjo. Verovanje v Marijo z vsemi pripadajočimi navadami in običaji to omogoča.

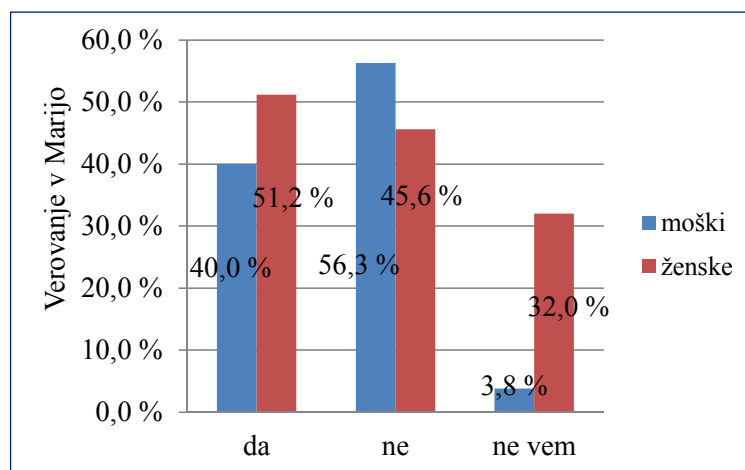
Tabela 6.1: Pripadnost verskim skupnostim

	SJM 99/4	SJM 00/1	SJM 01/2	SJM 02/1	SJM 03/1	SJM 05/2	SJM 06/2	SJM 07/2
rimokatoliški	72,4 %	72,1 %	68,7 %	64,1 %	67,3 %	70,3 %	64,5 %	66,3 %
evangeličanski	0,7 %	1,1 %	0,8 %	2,1 %	0,7 %	1,9 %	2 %	1,8 %
pravoslavni	1,7 %	2,7 %	1,6 %	2 %	2,2 %	1,8 %	2,2 %	1,7 %
islamski	1,1 %	2,1 %	0,5 %	1,1 %	1,2 %	1,4 %	1,2 %	1,9 %
drugi kršč. vers. skup.	1,3 %	1,4 %	1,5 %	0,4 %	0,9 %	0,8 %	0,8 %	0,3 %
drugi nekrščanski. ver. skup.	0,3 %	0 %	0 %	0 %	0,4 %	0,2 %	0,1 %	0,1 %
nobeni verski skupn.	16,7 %	17,7 %	23,9 %	26 %	22,9 %	20,2 %	22,3 %	18,3 %
ne vem /ne morem odgovoriti /brez odg.	5,8 %	3 %	3 %	4,2 %	4,4 %	3,5 %	6,9 %	9,6 %

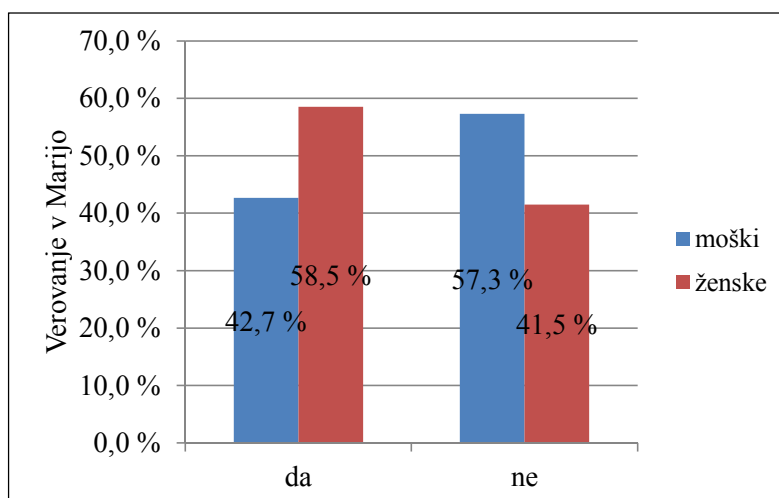
Vir: Čepar, Drago (2012).

6.2 Verovanje v Marijo glede na spol

Graf 6.2: Verovanje v Marijo glede na spol – 1999

Graf 6.3: Verovanje v Marijo glede na spol – 2008

Predpostavljala sem, da bo verovanje v Marijo med moškimi in ženskami enakomerno porazdeljeno, ker v očetovskoodsotnih družinah Marijin kult služi tako moškim kot ženskam; moškim omogoča sprostitev pretirane seksualne energije, ki izvira iz močne želje po materi, ženskam pa je Marija vedenjski ideal, hkrati pa ženska, ki je doživela ultimativno izpolnitev nezavedne želje – spolni odnos in spočetje otroka z očetom.

Podatki obeh raziskav kažejo, da v Marijo veruje znatno več žensk; leta 2008 je v Marijo verjelo celo 15,8 % več žensk kot moških.

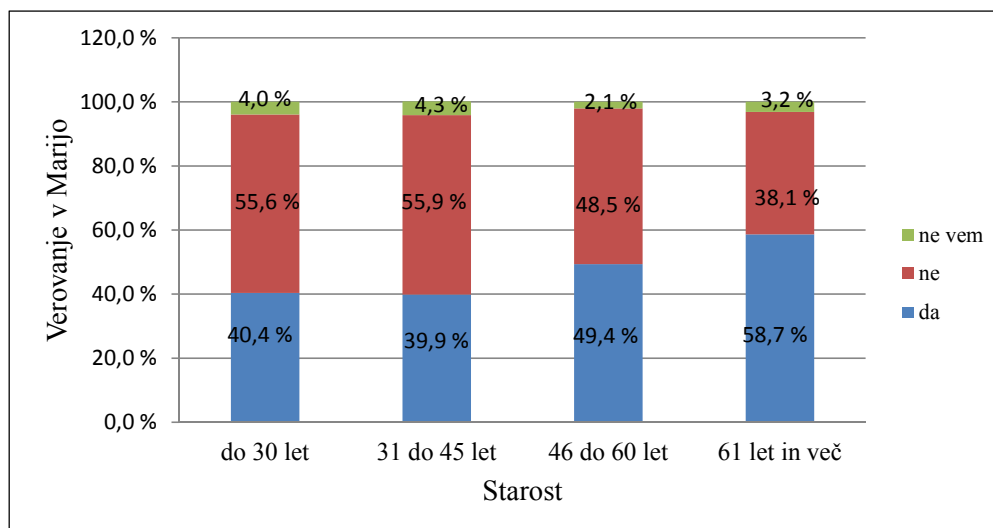
Rezultat je verjetno predvsem posledica dejstva, da je med pripadniki različnih veroizpovedi večji odstotek žensk kot moških. Leta 1999 je kateri izmed veroizpovedi pripadalo 71,2 % žensk in 68,6 % moških, leta 2008 pa 74,4 % žensk in 68,2 % moških (Glej Prilogo A.7).

Višji odstotek ženskih vernic v Marijo bi bilo mogoče pojasniti tudi z Jungovo tezo, da ima človek globoko psihološko potrebo po božji podobi istega spola, kot je sam, saj lahko preko te podobe razvija občutek samega sebe. (Jung v Harrington 1984, 212–216) Dobljeni rezultati zanikajo 2. podhipotezo.

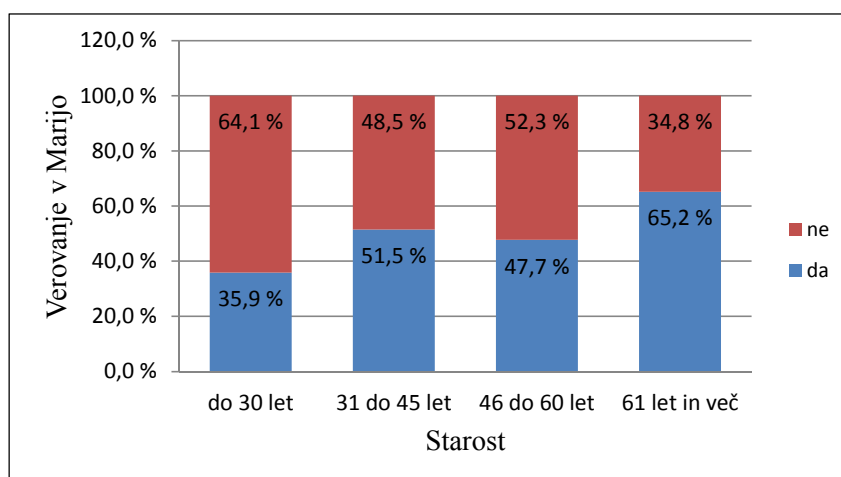
6.3 Verovanje v Marijo glede na starost

Anketirance sem razdelila v 4 starostne skupine. Prva skupina predstavlja mlade od 18 do 30 leta, druga skupina mlajše odrasle od 31 do 45 leta, tretja skupina starejše odrasle od 46 do 60 leta, zadnja skupina pa so starejši nad 61 let.

Graf 6.4: Verovanje v Marijo glede na starost – 1999

Graf 6.5: Verovanje v Marijo glede na starost – 2008

Leta 1999 največji odstotek verujočih v Marijo najdemo med najstarejšimi osebami - v Marijo jih veruje skoraj 59 odstotkov. Mladi do tridesetega leta predstavljajo skupino, ki v najnižjem odstotku veruje v Marijo, vanjo verujočih je le dobrih 40 odstotkov.

Podobni podatki veljajo v letu 2008. Največ v Marijo verujočih je v najstarejši starostni skupini (65,2 %), najmanj pa med mladimi do tridesetega leta, kjer jih v Marijo veruje le slabih 36 odstotkov.

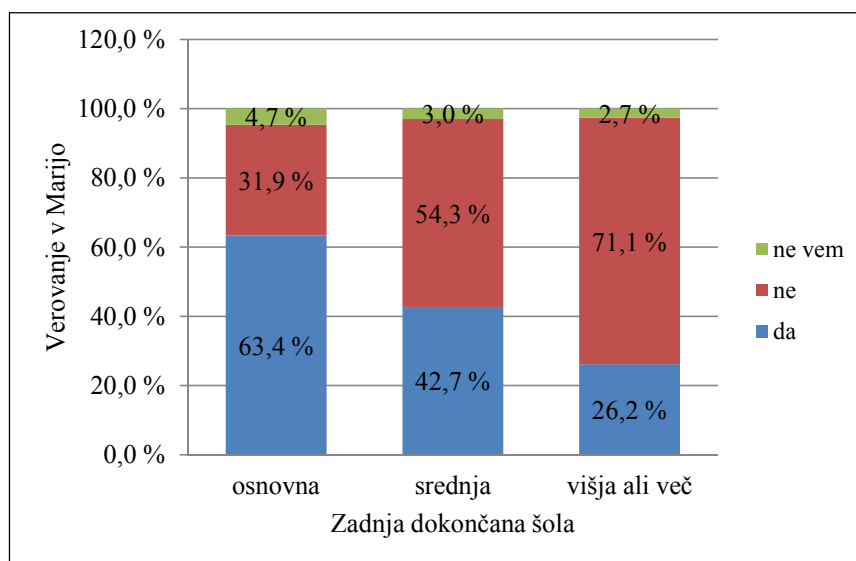
Omeniti velja še, da je med letoma 1999 in 2008 verovanje v Marijo med mladimi upadlo za 4,5 odstotkov, med najstarejšo skupino pa se je zvišalo za 6,5 odstotkov.

Dobljeni rezultati potrjujejo podhipotezo 3, starejše osebe bolj verjamejo v Marijo kot mlajše.

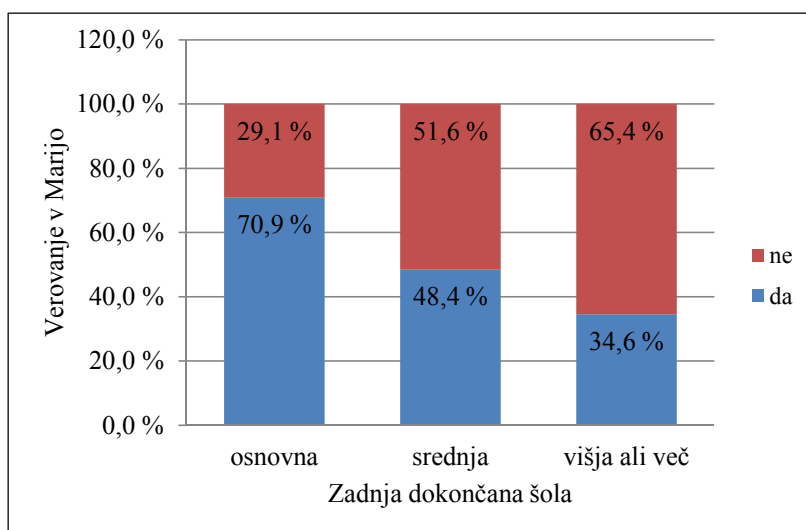
6.4 Verovanje v Marijo glede na zadnjo dokončano šolo

Posameznike sem razdelila v tri skupine. V prvi so osebe, ki so končale največ osnovno šolo (nedokončana osnovna šola, končana osnovna šola ali nedokončana srednja šola), v drugi skupini so osebe, ki so zaključile največ srednjo šolo (končana srednja šola ali nedokončana visoka ali višja šola), v tretji skupini pa so osebe, ki so končale vsaj višjo šolo.

Graf 6.6: Verovanje v Marijo glede na zadnjo dokončano šolo – 1999

Graf 6.7: Verovanje v Marijo glede na zadnjo dokončano šolo – 2008

Rezultati iz obeh časovnih obdobj nam jasno pokažejo, da z višanjem stopnje izobrazbe verovanje v Marijo močno upada. Odstotek verujočih v Marijo med najvišje izobraženimi upade vsaj za enkrat (leta 1999 je znotraj prve, manj izobražene skupine, odstotek verujočih v Marijo 63,4, med najbolj izobraženimi pa znaša le 26,2). Podobno razmerje velja za leto 2008 (znotraj prve, manj izobražene skupine, je odstotek verujočih v Marijo 70,9, med najbolj izobraženimi pa le 34,6).

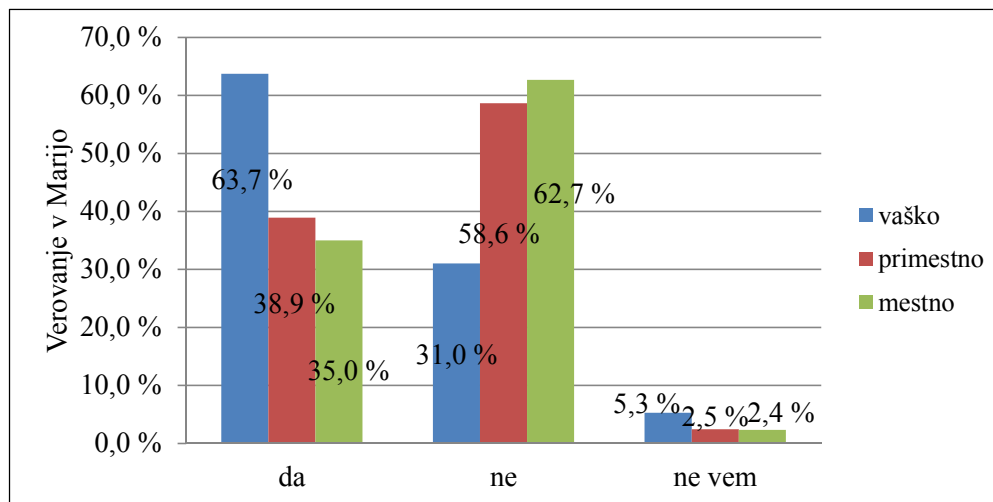
Z višjo stopnjo izobrazbe se praviloma viša tudi stopnja samostojnosti in avtonomnosti. Bolj izobražen človek lahko praviloma v večji meri sam odloča o svojem življenju, se bolj zanaša na svoja lastna prepričanja, je bolj inovativen, manj sledi tradiciji ipd.

Predvidevamo, da manj izobraženi posamezniki v večjem številu vztrajajo v poziciji odvisnih, nesamostojnih, v večji meri so odvisni od volje in moči drugih.

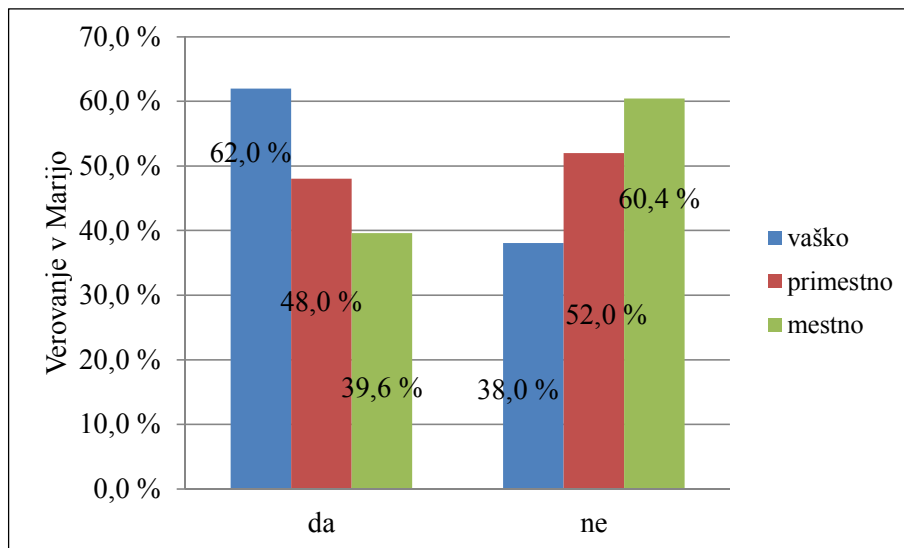
Dobljeni rezultati govorijo v prid predstavljenim teoretičnim tezam iz 4. in 5. poglavja, prav tako pa lahko z njimi podpremo 4. podhipotezo – bolj izobraženi posamezniki v manjšem odstotku verujejo v Marijo kot manj izobraženi.

6.5 Verovanje v Marijo glede na tip krajevne skupnosti

Graf 6.8: Verovanje v Marijo glede na tip krajevne skupnosti – 1999

Graf 6.9: Verovanje v Marijo glede na tip krajevne skupnosti – 2008

Rezultati so potrdili 5. podhipotezo – največ verujočih v Marijo živi v vaškem okolju, najmanj v mestnem. Leta 1999 je v Marijo verjelo 63,7 % vaščanov in le 35 % prebivalcev mest. Podatki iz leta 2008 so podobni, v Marijo je verjelo 62 % vaščanov in le 39,6 % prebivalcev mest.

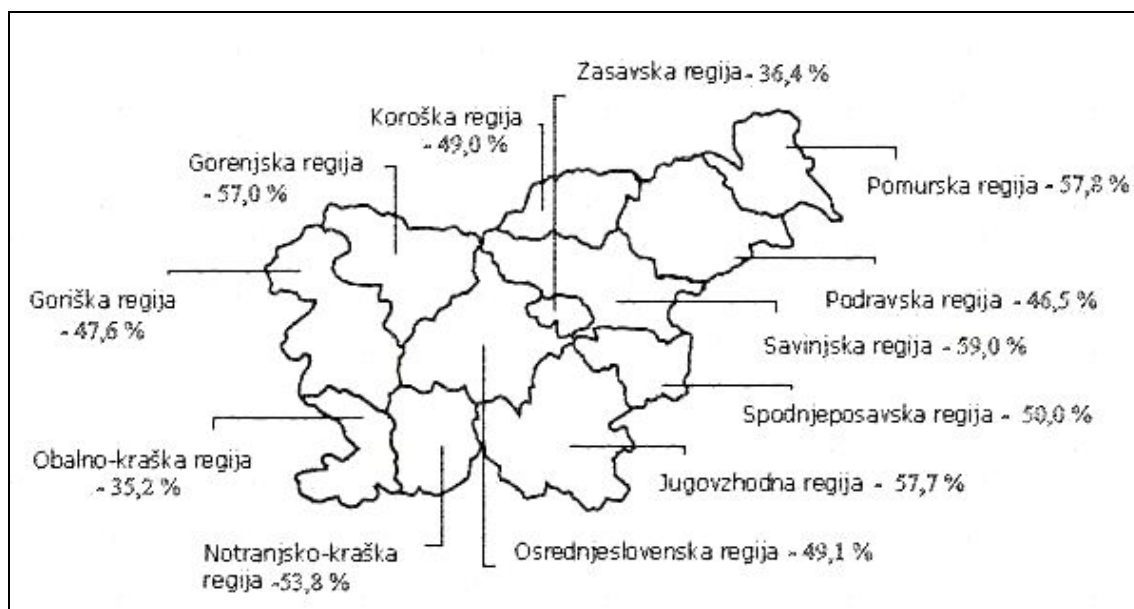
Razlogi za številčnejše verovanje v Marijo med prebivalci vasi so verjetno večja zvestoba tradiciji, manj novosti, nižja stopnja izobrazbe in ekonomske samostojnosti.

V mestih je prebivalstvo praviloma bolj izobraženo, samostojno, pogosteje skupaj živijo nuklearne družine brez starih staršev, manj je navezanosti na tradicijo, kar vpliva na nižjo stopnjo verovanja v Marijo.

6.6 Verovanje v Marijo glede na regijo

Slovenija je razdeljena na 12 statističnih regij. Ruralno-urbana tipologija po OECD-jevem konceptu med zmerno ruralne regije prišteva Gorenjsko, Osrednjeslovensko, Zasavsko in Obalno-kraško, vse ostale pa označuje kot pretežno ruralne regije. (Statistični urad Republike Slovenije)

Slika 6.2: Verovanje v Marijo glede na regijo – 2008

Vir: prirejeno po Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2012).

Podobno kot pri ugotavljanju povezanosti med verovanjem v Marijo in tipom krajevne skupnosti višjo povezanost pričakujemo v pretežno ruralnih regijah, nižjo pa v zmerno ruralnih regijah.

Za Gorenjsko regijo je značilno 57 % verovanje v Marijo med prebivalci, za Osrednjeslovensko 49,1 %, za Zasavsko 36,4 % in Obalno-kraško regijo 35,2 %. 6. podhipoteze ne moremo potrditi, saj je statistično nižje verovanje v Marijo med zmerno-ruralnimi regijami mogoče potrditi le za Zasavsko in Obalno-kraško regijo, za Gorenjsko in Osrednjeslovensko pa ne, saj se odstotek verovanja v Marijo znotraj njiju ne razlikuje bistveno od odstotkov v pretežno ruralnih regijah Slovenije.

Verjetno moramo nižji odstotek verovanja v Marijo v Zasavski in Obalno-kraški regiji pripisati predvsem specifičnim kulturno-zgodovinskim dejavnikom (t. i. »rdeči revirji« v Zasavju, vplivi sredozemskih kultur na Obali, priseljevanje idr.) in ne toliko dejavnikom zmerno ruralnega okolja.

6.7 Verovanje v Marijo in socialno-demografski dejavniki: sklepi

V empiričnem delu diplomskega dela sem iskala povezanost socialno-demografskih dejavnikov z verovanjem v Marijo.

Rezultati so pokazali, da je leta 2008 (kljub splošnemu upadu pripadnosti drugim in katoliški veroizpovedi) v Marijo verjelo več vernikov kot leta 1999. Podatek nam odpira vprašanja o spremembah v slovenskih družinah. Kot smo namreč že zapisali, je verovanje v Marijo najbolj značilno za očetovskoodsotne družine in za odrasle posameznike, ki so v nižji meri pretrgali starševsko-otroške povezave z izvorno družino. Lahko na podlagi teorije in podatkov sklepamo, da sodobnejše družine v manjši meri vzgajajo za samostojnost in neodvisnost in v višji meri vzdržujejo otrokovo navezanost na starše, zlasti na mati?

Ugotovili smo tudi, da v Marijo verjame znatno večji odstotek žensk kot moških, kar lahko pripišemo večjemu odstotku vernosti med ženskami in morda tudi temu, da so ženske še vedno velikokrat obravnavane kot »drugi«, manjvredni spol. Za ženske je zaradi številnih družbenih dejavnikov značilna nižja stopnja socialne in ekonomske

neodvisnosti, v večji meri ostajajo v poziciji odvisnih kot moški, zato morda verovanje v Marijo bolj »potrebujejo«.

Največ verujočih v Marijo najdemo med posamezniki, ki so starejši od 61 let, kar je skladno z višjim odstotkom pripadnosti kateri izmed veroizpovedi med starejšo populacijo.

V največji meri na verovanje v Marijo vpliva stopnja izobrazbe, saj je odstotek vanjo verujočih med bolj izobraženimi znatno nižji. Ker se z višanjem stopnje izobrazbe praviloma viša tudi stopnja avtonomnosti, lahko podatek zopet uporabimo kot podkrepitev tez iz 4. in 5. poglavja diplomskega dela – Marija je bližje manj samostojnim posameznikom, ki v odnosu z Marijo podoživljajo svojo otroško (odvisno) pozicijo.

Podobne sklepe lahko naredimo iz podatkov o povezanosti tipa krajevne skupnosti in verovanja v Marijo. Največ verujočih v Marijo prihaja namreč iz vaškega okolja, za katerega je značilna nižja stopnja izobraženosti in ekonomske samostojnosti.

Kot lahko sklepamo iz podatkov, socialno-demografski dejavniki močno vplivajo na verovanje v Marijo. Verovanje v Marijo je povezano z nižjo stopnjo izobrazbe, vaškim okoljem, starejšimi ljudmi – s socialno bolj odvisnimi posamezniki.

Podobno lahko sklenemo tudi iz podatkov o katolištvu po svetu. Število katoličanov in duhovnikov se v Evropi namreč zmanjšuje, povečuje pa se v revnejših predelih sveta – v Afriki in jugovzhodni Aziji. (T. V. 2012)

7 SKLEP, KRITIČNO OVREDNOTENJE IN PREDLOGI ZA NADALJNJE RAZISKOVALNO DELO

Freud nas je prepričal, da iluzije, kakor je opredelil religijske predstave, niso zmote in da njihova vsebina ni naključna, temveč je izpeljana iz človekovih želja.

Njegovim predpostavkam je sledil Carroll, ki je zapisal, da moškim Marijin kult omogoča na kulturno sprejemljiv način sprostiti pretirano seksualno energijo usmerjeno na mati. Ženskam pa Marija nudi zgled oz. točko identifikacije. (Carroll 1992, 55–61)

Podobno nalogo za človekov psihični aparat vršijo Marijina prikazovanja, so sublimacija seksualnih ali agresivnih impulzov, ki se zaradi družbenih prepovedi ne smejo neposredno izraziti.

Verhaeghe je priljubljenost Marijinega kulta utemeljeval s predpostavko, da je Marija popolna reprezentacija primarnega simbiotičnega odnosa med materjo in otrokom. Je torej reprezentacija odnosa, ki se tekom socializacije prekine, a nam zapusti večno željo po ponovni vzpostavitvi popolnega odnosa. Marija, predstavljena kot popolna mati vseh verujočih, omogoča vsaj simbolno izpolnitev hrepenenja.

Verovanje v Marijo lahko torej povežemo s posamezniki, ki niso povsem rešili (oz. niso v celoti v nezavedno potlačili) otroških želja. Marija tem željam služi, a hkrati posameznike vzdržuje v otroški oz. odvisniški drži. Na to je opozorila tudi Harringtonova, ki pravi, da Marija nudi iluzorno izpolnitev želje in služi kot zgled sprejemanja podrejenosti. Zgled, ki pomaga vzdrževati patriarhalne družbene strukture. (Harrington 1984)

Na obe raziskovalni vprašanji – Marija lahko pomembnim delom posameznikove osebnosti (potlačenim seksualnim gonom) služi le kot povsem neseksualna in deviška mati ter Marijin kult je priljubljen, ker vernika postavlja v vlogo otroka, Marijo pa predstavlja kot popolno mati – lahko odgovorimo pritrdilno.

V empiričnem delu diplomske naloge sem iskala povezanost nekaterih socialno-demografskih dejavnikov in verovanja v Marijo. Ugotovila sem, da obstaja povezanost

med spolom, starostjo, izobrazbo in tipom krajevne skupnosti ter verovanjem v Marijo. Največ verujočih v Marijo je starejših, žensk, manj izobraženih, na vasi živečih posameznikov. Predpostavila sem, da gre za dejavnike, ki jih lahko povežemo z nižjo stopnjo avtonomnosti in tako podkrepila ugotovitve s prvega, teoretičnega, dela.

Zapisane besede si vsekakor zaslužijo vsaj kratko kritično ovrednotenje. Psihoanalitične razlage običajno naletijo na kritiko, da so neznanstvene, nepreverljive, predvsem pa prilagodljive željam pisca. Deloma so ti očitki upravičeni in razumljivi, zato sem svoje teze poskušala podkrepiti z bolj preverljivimi statističnimi podatki oz. korelacijami. Enako je svoje teze na empiričnih podatkih preverjal tudi Carroll.

Dobro bi bilo v diplomsko delo vključiti tudi druge (Freudu manj naklonjene) psihoanalitične avtorje in poskusiti verovanje v Marijo pojasniti še s pomočjo njihovih stališč. S tem bi razširili prostor raziskovanja, dali priložnost še drugim mnenjem in se bolj odpirali resnici, če se izrazimo z Millovimi besedami.

V empiričnem delu diplomske naloge bi lahko iskali tudi povezanost indikatorjev nesamostojnosti z verovanjem v Marijo in tako dobili bolj natančne podatke o značilnostih verujočih v Marijo. Povezovanje določenih dejavnikov (spol, starost, izobrazba in tip krajevne skupnosti) z nesamostojnostjo, kot je narejeno v mojem diplomskem delu, je namreč zelo težko preverljivo in je na ravni predpostavke in ne znanstvenega dejstva.

Omeniti velja tudi, da odvisna spremenljivka »Ali verujete v Marijo?« ni zelo natančno definirana. Ničesar nam namreč ne pove o tem, ali anketiranci verujejo v vse ali le nekatere dogmatične značilnosti Marije in če sploh poznajo vse lastnosti, ki jih Mariji pripisuje RKC. Prav tako pa nam odgovor ne pove, kako močno vlogo ima (ne)verovanje v Marijo na posameznikovo mišljenje, stališča in čustva.

Naj diplomsko delo zaključim s povabilom na prihodnja razmišljanja o veri, Mariji in drugih vprašanjih, ki se porajajo človeku. Naj bodo naša razmišljanja odprta, argumentirana in svobodna, da ne bomo le slepo živeli po naukih, ki so »notranje prikladni za to, da naredijo na duha kar najgloblji vtis, v njem pa ostanejo kot mrtva prepričanja, ne da bi se kdaj udeležili v domišljiji, čustvih ali razumu«. (Mill 1994, 71)

8 LITERATURA

Brvar, Bogomil. 2007. *Statistika*. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.

Carroll, Michael P. 1983. Visions of the Virgin Mary: The Effect of Family Structures on Marian Apparitions. *Journal for the Scientific Study of Religion* 22 (3): 205–221.

--- 1985. The Virgin Mary at LaSalette and Lourdes: Whom did the Children See? *Journal for the Scientific Study of Religion* 24 (1): 56–74.

--- 1992. *The Cult of the Virgin Mary: psychological origins*. Princeton: Princeton University Press.

Čepar, Drago. 2007. *Statistični podatki o veroizpovedi in pripadnosti verskim skupnostim*. Dostopno prek: http://www.arhiv.uvs.gov.si/fileadmin/uvs.gov.si/-pageuploads/razni_dokumenti/statistika.pdf (1. april 2012).

Ferligoj, Anuška. 1995. *Osnove statistike na prosojnicah*. Ljubljana: samozaložba.

Freud, Sigmund. 2007. *Spisi o družbi in religiji*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

Fromm, Erich. 2004. *Imeti ali biti*. Ljubljana: Vale-Novak.

Harrington, Patricia A. 1984. Mary and Femininity: A Psychological Critique. *Journal of Religion and Health* 23 (3): 204–217.

T. V. 2012. *Katoličanov in duhovnikov v Evropi manj, v Afriki in Aziji več*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/katolicanov-in-duhovnikov-v-evropi-manj-v-afriki-in-aziji-vec/278658> (1. april 2012).

Kropivnik, Samo, Tina Kogovšek in Meta Gnidovec. 2006. *Analize podatkov z SPSS-om 12.0: predavanja in vaje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Mill, John S. 1994. *O svobodi*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze.

Ranke-Heinemann, Uta. 1992. *Katoliška cerkev in spolnost*. Ljubljana: DZS.

--- 2000. *Ne in amen: napotilo za verski dvom*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Sorč, Ciril, Bogdan Dolenc, Avgušti Lah, Anton Štrukelj in Marjan Turnšek. 2003. *Priročnik dogmatične teologije*. Ljubljana: Družina.

Statistični urad Republike Slovenije. 2012. *Projekt statistike razvoja podeželja*. Dostopno prek: http://www.stat.si/tema_splosno_upravno_podezelje_predstavitev.asp (1. april 2012).

Sveto pismo stare in nove zaveze: Ekumenska izdaja z novim prevodom Nove zaveze. 1995. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Todd, Elizabeth H. 1985. Mary, Dogma and Psychoanalysis. *Journal of Religion and Health* 24 (2): 154–166.

Toš, Niko in skupina. 1999. *Slovensko javno mnenje 1999/3: Evropska raziskava vrednot*. Datoteka podatkov. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Ljubljana: Arhiv družboslovnih podatkov. Dostopno prek: <http://adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm993/> (1. april 2012).

Toš, Niko in skupina. 2008. *Slovensko javno mnenje 2008/1: Evropska raziskava vrednot*. Datoteka podatkov. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Ljubljana: Arhiv družboslovnih podatkov. Dostopno prek: <http://adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm081/> (1. april 2012).

Verhaeghe, P. 2002. *Ljubezen v času osamljenosti*. Ljubljana: Orbis.

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2012. *Pregled osnovnih podatkov o nacionalnem trgu dela in regijskih značilnostih*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/aktualno_o_trgu_dela/regijski_trgi_dela (1. april 2012).

PRILOGA A: Prikaz analiz podatkov v SPSS

Priloga A.1: Delež ljudi, ki verujejo v Marijo

Veruje v Marijo – 1999

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	456	45,3	46,1	46,1
Valid ne	500	49,7	50,5	96,6
Valid ne vem	34	3,4	3,4	100,0
Total	990	98,4	100,0	
Missing b.o.	16	1,6		
Total	1006	100,0		

Veruje v Marijo – 2008

	Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid da	656	48,0	51,2	51,2
Valid ne	625	45,8	48,8	100,0
Total	1281	93,8	100,0	
Valid ne vem	59	4,3		
Missing b.o.	26	1,9		
Total	85	6,2		
Total	1366	100,0		

Priloga A.2: Verovanje v Marijo glede na spol

Verujete v Marijo? * SPOL Crosstabulation - 1999

		SPOL		Total	
		moski	zenski		
Verujete v Marijo?	da	Count	181	275	456
		% within Verujete v Marijo?	39,7%	60,3%	100,0%
		% within SPOL	40,0%	51,2%	46,1%
		% of Total	18,3%	27,8%	46,1%
	ne	Count	255	245	500
		% within Verujete v Marijo?	51,0%	49,0%	100,0%
		% within SPOL	56,3%	45,6%	50,5%
		% of Total	25,8%	24,7%	50,5%
	ne vem	Count	17	17	34
		% within Verujete v Marijo?	50,0%	50,0%	100,0%
		% within SPOL	3,8%	3,2%	3,4%
		% of Total	1,7%	1,7%	3,4%
Total	Count	453	537	990	
	% within Verujete v Marijo?	45,8%	54,2%	100,0%	
	% within SPOL	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	45,8%	54,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,540 ^a	2	,002
Likelihood Ratio	12,581	2	,002
Linear-by-Linear Association	2,766	1	,096
N of Valid Cases	990		

Symmetric Measures

		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,113			,002
	Cramer's V	,113			,002
Ordinal by Ordinal	Gamma	-,208	,059	-3,479	,001
N of Valid Cases		990			

Veruje v Marijo * Spol Crosstabulation – 2008

		Spol		Total	
		moški	ženski		
veruje v Marijo	da	Count	253	403	656
		% within veruje v Marijo	38,6%	61,4%	100,0%
		% within Spol	42,7%	58,5%	51,2%
		% of Total	19,8%	31,5%	51,2%
		Count	339	286	625
		% within veruje v Marijo	54,2%	45,8%	100,0%
Total	ne	% within Spol	57,3%	41,5%	48,8%
		% of Total	26,5%	22,3%	48,8%
		Count	592	689	1281
Total		% within veruje v Marijo	46,2%	53,8%	100,0%
		% within Spol	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	46,2%	53,8%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	31,629 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	31,002	1	,000		
Likelihood Ratio	31,752	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	31,605	1	,000		
N of Valid Cases	1281				

Symmetric Measures

	Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	-,157		,000
	Cramer's V	,157		,000
Ordinal by Ordinal	Gamma	-,307	,051	,000
N of Valid Cases		1281		

Priloga A.3: Verovanje v Marijo glede na starost

Verujete v Marijo? * starostna obdobja Crosstabulation - 1999

		starostna obdobja				Total	
		do 30 let	31 - 45 let	46 - 60 let	nad 61 let		
Verujete v Marijo?	da	Count	112	112	119	111	454
		% within Verujete v Marijo?	24,7%	24,7%	26,2%	24,4%	100,0%
		% withinih star. obd.	40,4%	39,9%	49,4%	58,7%	46,0%
		% of Total	11,3%	11,3%	12,0%	11,2%	46,0%
	ne	Count	154	157	117	72	500
		% within Verujete v Marijo?	30,8%	31,4%	23,4%	14,4%	100,0%
		% withinih star. obd.	55,6%	55,9%	48,5%	38,1%	50,6%
		% of Total	15,6%	15,9%	11,8%	7,3%	50,6%
	ne	Count	11	12	5	6	34
	ve	% within Verujete v Marijo?	32,4%	35,3%	14,7%	17,6%	100,0%
	m	% withinih star. obd.	4,0%	4,3%	2,1%	3,2%	3,4%
		% of Total	1,1%	1,2%	0,5%	0,6%	3,4%
Total	Count	277	281	241	189	988	
	% within Verujete v Marijo?	28,0%	28,4%	24,4%	19,1%	100,0%	
	% withinih star. obd.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	28,0%	28,4%	24,4%	19,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,522 ^a	6	,001
Likelihood Ratio	22,775	6	,001
Linear-by-Linear Association	5,190	1	,023
N of Valid Cases	988		

Symmetric Measures

	Value	Asymp. Std. Error ^a	Appro x. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,151			,001
Nominal Cramer's V	,107			,001
Ordinal by Ordinal Gamma	-,187	,045	-4,145	,000
N of Valid Cases	988			

Veruje v Marijo * Starost Crosstabulation - 2008

		Starost				Total	
		do 30 let	31 do 45 let	46 do 60 let	61 let in več		
veruje v Marijo	da	Count	89	170	168	229	656
		% within veruje v Marijo	13,6%	25,9%	25,6%	34,9%	100,0%
		% within Starost	35,9%	51,5%	47,7%	65,2%	51,2%
		% of Total	6,9%	13,3%	13,1%	17,9%	51,2%
ne		Count	159	160	184	122	625
		% within veruje v Marijo	25,4%	25,6%	29,4%	19,5%	100,0%
		% within Starost	64,1%	48,5%	52,3%	34,8%	48,8%
		% of Total	12,4%	12,5%	14,4%	9,5%	48,8%
Total		Count	248	330	352	351	1281
		% within veruje v Marijo	19,4%	25,8%	27,5%	27,4%	100,0%
		% within Starost	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%
		% of Total	19,4%	25,8%	27,5%	27,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	52,687 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	53,453	3	,000
Linear-by-Linear Association	41,245	1	,000
N of Valid Cases	1281		

Symmetric Measures

	Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Phi	,203			,000
Nominal Cramer's V	,203			,000
Ordinal by Gamma	-,264	,039	-6,566	,000
Ordinal				
N of Valid Cases	1281			

Priloga A.4: Verovanja v Marijo glede na zadnjo dokončano šolo

Verujete v Marijo? * dokončana šola Crosstabulation - 1999

		dokončana šola			Total	
		osnovna	srednja	višja		
Verujete v Marijo?	da	Count	175	240	39	454
		% within Verujete v Marijo?	38,5%	52,9%	8,6%	100,0%
		% within dokončana šola	63,4%	42,7%	26,2%	46,0%
		% of Total	17,7%	24,3%	4,0%	46,0%
	ne	Count	88	305	106	499
		% within Verujete v Marijo?	17,6%	61,1%	21,2%	100,0%
		% within dokončana šola	31,9%	54,3%	71,1%	50,6%
		% of Total	8,9%	30,9%	10,7%	50,6%
	ne vem	Count	13	17	4	34
		% within Verujete v Marijo?	38,2%	50,0%	11,8%	100,0%
		% within dokončana šola	4,7%	3,0%	2,7%	3,4%
		% of Total	1,3%	1,7%	0,4%	3,4%
Total	Count	276	562	149	987	
	% within Verujete v Marijo?	28,0%	56,9%	15,1%	100,0%	
	% within dokončana šola	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	28,0%	56,9%	15,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	67,113 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	68,926	4	,000
Linear-by-Linear Association	2,379	1	,123
N of Valid Cases	987		

Symmetric Measures

		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,261			,000
	Cramer's V	,184			,000
Ordinal by Ordinal	Gamma	,374	,050	7,267	,000
N of Valid Cases		987			

Veruje v Marijo * zadnja šola Crosstabulation – 2008

		zadnja šola			Total	
		Osnova	Srednja	Višja		
veruje v Marijo	da	Count	214	353	84	651
		% within veruje v Marijo	32,9%	54,2%	12,9%	100,0%
		% within zadnja šola	70,9%	48,4%	34,6%	51,1%
		% of Total	16,8%	27,7%	6,6%	51,1%
		Count	88	377	159	624
		% within veruje v Marijo	14,1%	60,4%	25,5%	100,0%
ne		% within zadnja šola	29,1%	51,6%	65,4%	48,9%
		% of Total	6,9%	29,6%	12,5%	48,9%
		Count	302	730	243	1275
		% within veruje v Marijo	23,7%	57,3%	19,1%	100,0%
		% within zadnja šola	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	23,7%	57,3%	19,1%	100,0%
Total						

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	75,969 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	77,960	2	,000
Linear-by-Linear Association	73,555	1	,000
N of Valid Cases		1275	

Symmetric Measures

		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,244			,000
	Cramer's V	,244			,000
Ordinal by Ordinal	Gamma	,418	,043	9,047	,000
N of Valid Cases		1275			

Priloga A.5: Verovanje v Marijo glede na tip krajevne skupnosti

Verujete v Marijo? * Tip krajevne skupnosti Crosstabulation - 1999

		Tip krajevne skupnosti			Total	
		mestna	primestna	vaska		
Verujete v Marijo?	da	Count	163	63	230	456
		% within Verujete v Marijo?	35,7%	13,8%	50,4%	100,0%
		% within Tip krajevne skupnosti	35,0%	38,9%	63,7%	46,1%
		% of Total	16,5%	6,4%	23,3%	46,1%
	ne	Count	292	95	112	499
		% within Verujete v Marijo?	58,5%	19,0%	22,4%	100,0%
		% within Tip krajevne skupnosti	62,7%	58,6%	31,0%	50,5%
		% of Total	29,5%	9,6%	11,3%	50,5%
	ne vem	Count	11	4	19	34
	% within Verujete v Marijo?	32,4%	11,8%	55,9%	100,0%	
	% within Tip krajevne skupnosti	2,4%	2,5%	5,3%	3,4%	
	% of Total	1,1%	0,4%	1,9%	3,4%	
Total		Count	466	162	361	989
		% within Verujete v Marijo?	47,1%	16,4%	36,5%	100,0%
		% within Tip krajevne skupnosti	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	47,1%	16,4%	36,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	87,052 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	88,694	4	,000
Linear-by-Linear Association	,681	1	,409
N of Valid Cases	989		

Symmetric Measures

	Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,297		,000
	Cramer's V	,210		,000
Ordinal by Ordinal	Gamma	-,356	,048	-7,191
N of Valid Cases	989			

Veruje v Marijo * Tip krajevnega okolja: Crosstabulation - 2008

		Tip krajevnega okolja:			Total	
		mestno	primestno	vaško		
veruje v Marijo	da	Count	188	109	355	652
		% within veruje v Marijo	28,8%	16,7%	54,4%	100,0%
		% within Tip krajevnega okolja:	39,6%	48,0%	62,0%	51,1%
		% of Total	14,7%	8,5%	27,8%	51,1%
ne		Count	287	118	218	623
		% within veruje v Marijo	46,1%	18,9%	35,0%	100,0%
		% within Tip krajevnega okolja:	60,4%	52,0%	38,0%	48,9%
		% of Total	22,5%	9,3%	17,1%	48,9%
Total		Count	475	227	573	1275
		% within veruje v Marijo	37,3%	17,8%	44,9%	100,0%
		% within Tip krajevnega okolja:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	37,3%	17,8%	44,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	53,114 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	53,558	2	,000
Linear-by-Linear Association	52,509	1	,000
N of Valid Cases	1275		

Symmetric Measures

	Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi Cramer's V	,204 ,204		,000 ,000
Ordinal by Ordinal	Gamma	-,336	,043	-7,450 ,000
N of Valid Cases	1275			

Priloga A.6: Verovanje v Marijo glede na regijo

Veruje v Marijo * regija: Crosstabulation – 2008

	Verovanje v Marijo				Skupaj	
	da		ne		% znotraj regije:	% celotne populacije
	% znotraj regije:	% celotne populacije	% znotraj regije:	% celotne populacije		
regija:						
Pomurska	57,8%	4,1%	42,2%	3,0%	100,0%	7,0%
Podravska	46,5%	7,7%	53,5%	8,9%	100,0%	16,6%
Koroška	49,0%	1,9%	51,0%	2,0%	100,0%	3,8%
Savinjska	59,0%	8,7%	41,0%	6,0%	100,0%	14,7%
Zasavska	36,4%	0,6%	63,6%	1,1%	100,0%	1,7%
Spodnjeposavska	50,0%	2,0%	50,0%	2,0%	100,0%	4,1%
JV Slovenija	57,7%	4,4%	42,3%	3,2%	100,0%	7,6%
Osrednjeslovenska	49,1%	11,1%	50,9%	11,5%	100,0%	22,6%
Gorenjska	57,0%	5,4%	43,0%	4,1%	100,0%	9,4%
Notranjsko - Kraška	53,8%	1,1%	46,2%	0,9%	100,0%	2,0%
Goriška	47,6%	2,3%	52,4%	2,6%	100,0%	4,9%
Obalno - Kraška	35,2%	2,0%	64,8%	3,6%	100,0%	5,5%
Skupaj	51,2%	51,2%	48,8%	48,8%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,605 ^a	11	,028
Likelihood Ratio	21,768	11	,026
Linear-by-Linear Association	1,567	1	,211
N of Valid Cases	1281		

Symmetric Measures

		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,130			,028
	Cramer's V	,130			,028
Ordinal by Ordinal	Gamma	,040	,037	1,097	,272
N of Valid Cases		1281			

Priloga A.7: Pripadnost kateri izmed veroizpovedi glede na spol

PRIPADATE KATERI VEROIZPOVEDI? * SPOL Crosstabulation – 1999

		SPOL		Total	
		moški	ženski		
PRIPADATE KATERI VEROIZPOVEDI ?	da	Count	315	389	704
		% within PRIPADATE KATERI VEROIZPOVEDI?	44,7%	55,3%	100,0%
		% within SPOL	68,6%	71,2%	70,0%
		% of Total	31,3%	38,7%	70,0%
	ne	Count	144	157	301
		% within PRIPADATE KATERI VEROIZPOVEDI?	47,8%	52,2%	100,0%
		% within SPOL	31,4%	28,8%	30,0%
		% of Total	14,3%	15,6%	30,0%
Total	Count	459	546	1005	
	% within PRIPADATE KATERI VEROIZPOVEDI?	45,7%	54,3%	100,0%	
	% within SPOL	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	45,7%	54,3%	100,0%	

Ali pripadate kakšni veroizpovedi? * Spol Crosstabulation - 2008

		Spol		Total	
		moški	ženski		
Ali pripadate kakšni veroizpovedi?	da	Count	424	546	970
		% within Ali pripadate kakšni veroizpovedi?	43,7%	56,3%	100,0%
		% within Spol	68,2%	74,4%	71,5%
		% of Total	31,3%	40,3%	71,5%
	ne	Count	198	188	386
		% within Ali pripadate kakšni veroizpovedi?	51,3%	48,7%	100,0%
% within Spol		31,8%	25,6%	28,5%	
% of Total		14,6%	13,9%	28,5%	
Total	Count	622	734	1356	
	% within Ali pripadate kakšni veroizpovedi?	45,9%	54,1%	100,0%	
	% within Spol	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	45,9%	54,1%	100,0%	